

LUNDS UNIVERSITET
Institutionen för nordiska språk
VT 2005

En människas språkhistoria – i ljuset av ett vidgat lektbegrepp

Lovisa Alvtörn
SVE 314, D-uppsats
Handledare: Jan Einarsson

INNEHÅLL

1	INLEDNING	3
1.1	Maries språkhistoria	3
1.2	Syfte	6
1.3	Disposition	6
2	TVÅSPRÅKIGHET	7
2.1	Några centrala begrepp	7
2.2	Faktorer med inverkan på uppkomst och bevarande av tvåspråkighet	8
3	SPRÅKLIG ANPASSNING OCH VARIATION	10
3.1	Ackommodation	10
3.2	De olika lekterna	11
3.2.1	Idiolekt	11
3.2.2	Geolekt	12
3.2.3	Etnolekt	14
3.2.4	Sociolekt	14
3.2.5	Kronolekt	16
3.2.6	Sexolekt	19
3.3	Ett vidgat lektbegrepp	20
4	METOD OCH MATERIAL	23
4.1	Metod	23
4.1.1	Analys av språkhistorian	23
4.1.2	Analys av den nuvarande svenska idiolekten	24
4.2	Marie som informant	29
5	ANALYS AV SPRÅKHISTORIAN	30
5.1	Belgien 1977-1987	30
5.2	Sverige 1987-1995	32
5.2.1	Svenskan	32
5.2.2	Franskan	33
5.3	Frankrike 1995-1997	34

5.3.1	Svenskan	34
5.3.2	Franskan	34
5.4	Sverige 1997-2004	35
5.4.1	Svenskan	35
5.4.2	Franskan	36
5.5	Belgien 2004-2005	37
5.5.1	Svenskan	37
5.5.2	Franskan	37
5.6	Sammanfattning	38
6	ANALYS AV DEN NUVARANDE SVENSKA IDIOLEKTEN	39
6.1	Geolekt	39
6.2	Etnolekt	42
6.3	Sociolekt	44
6.4	Kronolekt	46
6.5	Sexolekt	49
6.6	Summan av lekterna – idiolekten	52
7	DISKUSSION	54
8	AVSLUTNING	59
	LITTERATURFÖRTECKNING	61
	BILAGOR	65
	Bilaga 1 Skriftspråksmaterialet	
	Bilaga 2 Talspråksmaterialet, transkriptioner av exempel 1-5	
	Bilaga 3 Transkriptionstecken	

1 INLEDNING

Varje gång vi säger eller skriver någonting förmedlar vi inte bara ordens och satsernas konkreta betydelser. Valet av ord, och sättet vi yttrar dem på, berättar också för omvärlden vilka vi är och vilka vi vill vara. Det vi först brukar lägga märke till i talet är från vilken del av landet vår samtalspartner kommer. Men det är mer än bara regionalt ursprung som färgar vårt språk. Vårt sätt att uttrycka oss påverkas också av bl.a. kön, personlighet, utbildning och yrke, ålder, etniskt ursprung, bostadsort, familj och umgängeskrets, intressen, ambitioner och samtalspartner. Och mycket av allt detta uppfattar vi hos dem vi talar med utan att ens vara medvetna om det. Vad är det då i språket som ger oss all denna information? Vilka är signalerna vi snappar upp som ger oss en bild av en människa bara genom orden hon yttrar?

Personer som växer upp med fler än ett språk är ofta redan tidigt mer medvetna om det språkliga än andra. Jag har låtit en tvåspråkig person berätta sin egen språkliga historia och dela med sig av sina tankar kring sina två språk. Genom att studera särskilt hennes svenska och analysera delar av den, hoppas jag i denna uppsats kunna förmedla åtminstone en del av den mångfald och den komplexitet som formar en enskild individs unika språk, hennes idiolekt. Mitt syfte formuleras mer precist i 1.2 på s. 6.

1.1 Maries språkhistoria

Den person vars språk denna uppsats handlar om kallar jag Marie. Jag vill redan här ge en översiktlig bild av hennes språkhistoria, innan jag presenterar den med hjälp av teoretiska begrepp och analyserar den, detta för att läsaren ska få en grund att stå på inför den fortsatta läsningen.

Marie föds 1977 i Belgien. Storebrodern Filip har Downs syndrom, och för att underlätta för honom talar man bara franska i familjen, trots att pappans modersmål är nederländska (flamländsk dialekt) och mamman är tvåspråkig i franska och nederländska (holländsk dialekt)¹. Filip, Marie och lillebrodern Sam blir alltså alla enspråkiga i franska. Eftersom stora delar av släkten talar nederländska, blir Marie dock mycket tidigt medveten om att det finns

---

¹ Den nordliga varianten av *nederländska* kallas ofta *holländska* efter de två historiskt framträdande nederländska provinserna Nord- och Sydholland. I Belgien benämns språket istället ofta *flamländska* efter de två historiskt framträdande provinserna Öst- och Västflandern. Det officiella språket i såväl Nederländerna som Belgien är dock nederländska. Nederländskan ses som standardspråket medan holländska och flamländska räknas som två dialekter (*Nationalencyklopedin*, fjortonde bandet 1994:93).

För *franska* gäller att den i skrift är mycket enhetlig överallt. Det talade språket har dock större variation. Man skiljer mellan lokala dialekter med lantlig prägel, och regionalt färgade varianter av standardfranska som talas i olika delar av Frankrike och andra fransktalande länder. Det är främst intonationen som skiljer sig de regionala standardspråken emellan, men även tydliga skillnader i ordförråd förekommer mellan de regionala standardspråken inom och utom Frankrikes gränser (*Nationalencyklopedin*, sjätte bandet 1991:633-634).

flera språk, och att hon själv är enspråkig. Storebrodern påverkar familjens kommunikation på en mängd sätt. Marie lär sig tidigt att agera tolk åt honom, och i kontrast mot honom bemödar hon sig om att uttrycka sig tydligt. Dessutom håller familjen alltid en enkel nivå på språket och talar bara om enkla ämnen, för att brodern ska kunna följa med i samtalen.

När Marie är tio år gammal sommaren 1987, flyttar familjen till Lerum i Sverige p.g.a. pappans arbete. Vid ankomsten kan Marie ingen svenska alls, och skolstarten blir chockartad. Hon har knappt några minnen från de första månaderna och vet inte hur hon gjorde för att lära sig språket. En extralärare hjälper henne med svenskan ett par gånger i veckan, vilket hon i efterhand tror gav henne mycket. Annars är hennes enda språkliga hjälpmedel en liten fransk-svensk ordbok. I december 1987, d.v.s. redan efter ett halvår, lägger hon för första gången märke till att hon inte längre behöver fråga om ord utan förstår det mesta som sägs runtomkring henne.

Trots att Marie snabbt lär sig språket har hon länge svårt för bl.a. neutrum och utrum och nyanser i ords betydelse. Hon tycker det är hemskt att inte bemästra svenskan, och hon skäms för sina fel. Ganska snart blir hon dock brytningsfri, vilket hon delvis tror beror på den starka längtan att smälta in. Hon trivs inte i Sverige de första åren, och har inga nära vänner, men hon älskar svenskan och tar in den till fullo med nya ord som *troll*, *gullvivor* och *sommarstugor*. Marie tycker mycket om att både läsa och skriva och på sommarlovet efter åttan är hon på ett skrivarlager. Där får hon goda vänner som hon hädanefter umgås mycket med. När de träffas står språket i centrum för vad de gör och talar om, vilket är av stor vikt för Marie som vuxit upp med ett så begränsat språk inom familjen. Den samhörighet hon känner med skrivarvännerna gör att hon känner sig allt mer svensk och allt mindre belgisk.

Under åren i Sverige trycks Maries franska undan. Hon använder den fortfarande inom familjen och med en fransk väninna, Emelie, som hon lär känna i Sverige. Till en början efter flytten brevväxlar Marie också med några vänner i Belgien, läser böcker och skriver dagbok på franska. Snart slutar hon dock med detta, för hon börjar känna sig osäker på språket. Hon fjärmas alltmer från franskan och Belgien. Familjen är inte patriotisk och de attityder Marie möter från sin franske hemspråklärare, den franska väninnan och det svenska samhället bidrar till framväxten av en negativ bild av Belgien. Franskan associeras av läraren och väninnan med Frankrike, och Maries belgiska uttal och ordförråd bedöms som felaktig och oren franska. Hennes belgiska franska försvagas efterhand mer och mer.

År 1995 flyttar Marie och familjen från Sverige till Lyon i Frankrike. Marie går andra året på gymnasiet i Göteborg och vill egentligen inte alls lämna Sverige. Den franska hon möter i skolan i Lyon är betydligt mer avancerad än vad hon är van vid, och den första tiden blir

jobbig. Språket smyger sig dock på henne mot hennes vilja, och hon börjar skriva både dagbok och berättelser på franska.

I Lyon läser hon, parallellt med gymnasieskolan där, in det svenska samhällsvetenskapliga gymnasieprogrammet per korrespondens på Liber Hermods. I den franska skolan talar hon och lillebrodern Sam svenska med varandra på rasterna, och Marie väljer till och med att till en början medvetet bryta på svenska när hon talar franska. På så sätt markerar hon sitt avståndstagande till fransk standardfranska samtidigt som hon döljer resterna av sin belgiska standardfranska. Marie är fast besluten att återvända till Sverige så snart hon får möjlighet. Hon har tät kontakt med flera svenska vänner och reser då och då till Malmö för att tentera av ämnen. På så sätt håller hon liv i svenskan.

Efter två år, sommaren 1997, flyttar den nu 20-åriga Marie tillbaka till Göteborg utan sin familj. Hon är tillbaka i det land som känns som hennes och vars språk hon behärskar. Franskan skjuts åter snabbt undan, eftersom Marie inte har några planer på att lämna Sverige igen. Efter ett års studier i Göteborg flyttar Marie till Lund och börjar läsa på logopedutbildningen där. I Lund blir hon medveten om att hon inte har någon uttalad regional framtoning på svenska. Människor hon samtalar med tycker inte att hon bryter, men de har svårt att höra exakt varifrån hon kommer. Hennes luckor i kunskaperna om svenska traditioner och svensk kultur uppfattas ibland som mycket märkliga av svenskar som inte vet att hon har utländskt ursprung.

Efter några år bosätter sig Maries amerikanske vän Robert i Lund. Hon lärde känna honom i Frankrike och de pratar därför franska med varandra. Marie använder alltså franskan lite mer nu, men märker också att hon lätt påverkas av Roberts amerikansk-franska brytning och grammatiska fel. Franskan känns inte så viktig. När hon med sin svenske pojkvän börjar tala om framtida barn, känner dock Marie att hon vill lära dem franska, och hon blir medveten om att franskan trots allt är en del av henne.

När Marie tagit examen från logopedutbildningen stannar hon i Sverige. I början av 2004 flyttar hon dock tillbaka till sin familj i Belgien, efter en period med problem av personlig karaktär. Hon tar sakta men säkert in franskan igen och börjar snart läsa vid universitetet för att bli behörig logoped även i Belgien. I takt med att Marie lär känna landet och människorna bättre stärks hennes franska, och hon börjar ta efter uttalet hos personer hon umgås med. Svenskan kommer lite i skymundan, men Marie är noga med att hålla den vid liv med att skriva, läsa och hålla kontakten med vänner i Sverige. I framtiden vill hon ha en del av sitt arbete i Sverige, men hon har nu återknutit kontakten med Belgien och är inte längre rädd för att det ska höras att det är där hon har sina rötter.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att utföra en fallstudie av en tvåspråkig persons, Maries, individuella språkhistoria, och analysera en liten del av hennes nuvarande sätt att tala och skriva på svenska, d.v.s. beskriva hur hennes två idiolekter (se definition s. 22) har formats och hur den svenska idiolekten ser ut idag. Detta gör jag med utgångspunkt i ett vidgat lektbegrepp som inkluderar såväl produktion som konsumtion och reception av texter (enligt ett vidgat textbegrepp) samt attityder och handlingsberedskaper till olika språkliga varieteter.

Frågor av speciellt intresse vid analysen blir: Hur ser växelverkan mellan Maries två språk ut under olika perioder av hennes liv och vad ligger bakom denna? Hur har konvergent och divergent ackommodation (se 3.1), beroende på lojaliteter och aversioner gentemot olika individer och grupper, påverkat utformandet av Maries två idiolekter? Hur samverkar de olika lekterna i utformandet av Maries svenska idiolekt, och hur ser denna ut idag?

Eftersom så mycket ryms i en enda idiolekt kan jag inom ramen för detta arbete inte ge en fullständig bild, utan endast göra en första ansats till förståelse av idiolektens utformning och sammansättning hos en enskild individ.

1.3 Disposition

För att kunna utföra min analys behöver jag utgå från vissa teoretiska ramar och begrepp. Dessa redovisas i en teoridel i kapitel 2 ”Tvåspråkighet” och kapitel 3 ”Språklig anpassning och variation”. Tvåspråkighetskapitlet ger förklaringar till centrala begrepp på området och tar upp olika faktorer som kan inverka på att tvåspråkighet uppstår och bevaras. I kapitel 3 förklaras hur ackommodation inverkar på vårt språk och en genomgång görs av de olika lekterna: idio-, geo-, etno-, socio-, krono- och sexolekt. Kapitlet avslutas med en presentation av Jan Einarssons vidgade lektbegrepp. I samband med denna ges den definition av begreppet idiolekt (s. 22) som jag utgår från i uppsatsen. Kapitel 4 ”Metod och material” informerar om mitt tillvägagångssätt vid analysen av Maries språkhistoria och av hennes nuvarande svenska idiolekt. Dessutom motiveras valet av Marie som informant och förutsättningarna för hennes medverkan presenteras. I kapitel 5 redovisas sedan analysen av hennes språkhistoria indelad i perioder efter vilket land hon varit bosatt i, och språk för språk, med en sammanfattning i slutet av kapitlet. I kapitel 6 återges resultaten från analysen av Maries nuvarande svenska idiolekt. Varje lekt presenteras för sig och sammanfattas sedan för att ge en helhetsbild av idiolekten. Resultaten diskuteras i kapitel 7, och i kapitel 8 knyts uppsatsen samman i en avslutning där jag också gör en utblick mot framtiden.

2 TVÅSPRÅKIGHET

2.1 Några centrala begrepp

Forskningen kring tvåspråkighet är omfattande, men eftersom huvudfokus i denna uppsats ligger på de olika lekterna kommer jag här enbart att presentera ett urval av centrala begrepp som är relevanta för min undersökning. För en fördjupad inblick i ämnet se exempelvis Skutnabb-Kangas (1981), Grosjean (1982) eller Håkansson (2003).

Det finns en mängd olika definitioner på vad det innebär att vara tvåspråkig. Enligt de allra snävaste måste man behärska båda språken som en infödd talare, medan det enligt andra räcker att ha en viss begränsad färdighet i två språk för att räknas som tvåspråkig. Grosjean definierar som tvåspråkiga ”those people who use two (or more) languages (or dialects) in their everyday lives” (1994:1656). I denna definition tar han fasta på språkens bruk och funktion. Funktion är tillsammans med ursprung, kompetens och attityd fyra kriterier som Skutnabb-Kangas (1981:94) föreslår att man kan använda som utgångspunkt vid definitionen av begreppen ’modersmål’ och ’tvåspråkighet’.

Enligt *funktionskriteriet* är modersmålet det språk man använder mest, och tvåspråkig är den som kan använda två språk i de flesta situationer efter egen önskan och samhällets krav. Då utgångspunkten istället är *ursprungskriteriet* blir modersmålet det språk av de två som man lär sig först. *Kompetenskriteriet* innebär däremot att modersmålet är det språk man bäst behärskar. Detta kriterium är dock tämligen svåränvänt, eftersom det är mycket svårt att mäta språkbehärskning (Skutnabb-Kangas 1981:86-88). Enligt *attitydkriteriet*, slutligen, är en individs modersmål det språk hon själv eller andra betraktar som hennes modersmål. Den är följaktligen tvåspråkig, som antingen själv identifierar sig som det, eller som identifieras som tvåspråkig av andra.

Två språk kan läras in *simultant* eller *successivt*. Distinktionen här emellan, som bygger på ursprungskriteriet, beskrivs bl.a. av Lanza (2004:11). Simultan inläring innebär att ett barn lär sig två språk parallellt redan vid en mycket tidig ålder (*infant bilingualism*). Forskarna är inte överens om var gränsen mellan simultan och successiv inläring går, men den sätts ofta vid cirka tre års ålder. Vid simultan inläring får barn två modersmål, eller förstaspråk (L1). Om det ena språket däremot lärs in efter det andra, efter cirka tre års ålder och upp i vuxen ålder, benämns inläringen successiv (*childhood, adolescent eller adult bilingualism*). Vid successiv inläring kallas det språk som lärs in senare för *andraspråk* (L2) om det lärs in i språkets naturliga miljö. Lärs det däremot in som ett ämne i skolan kallas det istället *främmande språk*. Både simultan och successiv språkinläring kan leda till en hög grad av tvåspråkighet där båda språken behärskas väl.

Det brukar anses att barn lär sig språk lättare än vuxna, men situationen är dock mer komplicerad än så, enligt Kerstin Nauclér (2002:119-121). Upp till tre, fyra års ålder lärs språk in mycket långsamt, men effektivt. Skolbarn från ca sju års ålder och upp till puberteten är de snabbaste inlärarna, men de uppvisar under inläringen typiska andraspråksdrag som problem med ordföljdsregler och genus i svenskan. Slutnivån blir dock oftast mycket hög på alla språkliga nivåer. De som lär in andraspråket efter puberteten lär sig i snabb takt, men inte så effektivt som de yngre, och slutnivån blir sällan lika hög som hos de unga. Studier har visat att skolelever vid inläring i språkets naturliga miljö lär sig ett i vardagliga situationer väl fungerande talspråk på ca två år. Det formella språk som krävs för att eleverna ska kunna följa med ordentligt i skolämnen tar det däremot mellan fem till åtta år att lära sig behärska, skriver Nauclér. Einarsson (2004:91-92) påpekar att det därför är viktigt att inse att invandrarelever som utåt sett verkar behärska svenskan väl, kanske fortfarande ändå inte nått den nivå då de kan använda språket som tankeverktyg.

Då de två språken aldrig är helt skilda åt inom en individ kan det hända att de på olika sätt påverkar varandra. Speciellt lätt sker detta om ett av språken dominerar över det andra. I de fall då språken liknar varandra kan överföringen fungera bra, men om språken skiljer sig åt kan den leda till fel. Sådan så kallad *interferens* kan exempelvis leda till brytning, felaktig ordföljd eller felanvändning av ord. Det kan också hända att tvåspråkiga i samtal med andra tvåspråkiga mer eller mindre medvetet blandar de båda språken. Detta kallas för *kodväxling* (Einarsson 2004:93-94).

En person som behärskar båda sina språk lika väl kallas *balanserat tvåspråkig*. I praktiken förekommer detta dock nästan aldrig, eftersom de två språken ofta används inom olika *domäner* och har olika funktioner. Ett av språken kan t.ex. användas i hemdomänen och ett annat i skolan. Dessutom förändras balansen mellan språken i takt med att den tvåspråkiges omgivning förändras, då denne t.ex. byter jobb, flyttar eller etablerar nya relationer (Grosjean 1994:1657).

2.2 Faktorer med inverkan på uppkomst och bevarande av tvåspråkighet

En mängd olika faktorer inom och utom individen inverkar på hur väl denna lär sig ett nytt språk, och hur väl hon sedan lyckas bevara sin tvåspråkighet livet igenom. Nauclér (2002:118) pekar på följande faktorer som viktiga för att förstå hur barn lär sig svenska som andraspråk:

Vem lär sig barnet svenska av? Vilka relationer har barnet till dessa personer, och är dessa infödda talare av svenska eller har de också svenska som andraspråk? *Var* lär sig barnet

svenska? Olika språkanvändningsmönster uppkommer beroende på i vilken miljö ett språk lärs in. *Hur* lär sig barnet svenska? Inläring i naturliga, vardagliga situationer skiljer sig från inläring i tillrättalagd undervisning. *När* lär sig barnet svenska? Åldersrelaterade mognadsfaktorer påverkar språkinläringen. *Vilken* kultur- och språkbakgrund har barnet jämfört med svensk kultur och svenska språkets struktur? Einarsson (2004:93) vill här dessutom lägga till frågan *varför* barnet lär sig svenska, eftersom motivationen är central vid all inläring.

Grosjean (1982:107) visar på en rad faktorer som påverkar språkbevarande och språkbyte. Det finns sociala aspekter som inverkar på hur väl man som minoritetsgrupp bevarar sitt språk i förhållande till majoritetsgruppens språk. Exempel på sådana faktorer är vilken grupp man tillhör, isolering eller ej gentemot andra grupper, äktenskap över språkgränserna, religion och yrke. Attityder är en mycket viktig faktor, och det gäller minoritetsgruppens attityder gentemot bl.a. det egna språket, majoritetsspråket och tvåspråkighet, men också majoritetsgruppens attityder gentemot minoritetsgruppen.

Ingrid Wiklund (2002:131-142) pekar i sin doktorsavhandling på olika komponenter inom sociala nätverk som inverkar på hur väl ungdomar med utländsk bakgrund kommer att behärska svenska. Dessa inkluderar, förutom vänner och övrig umgängeskrets, vistelsetid i Sverige, kön, skolmiljö, bostadsområde, attityder, motivation för att lära nya språk, framtida planer på att stanna i Sverige eller ej, jobbomöjligheter, graden av trivsel i Sverige samt integrationsnivå i det svenska samhället.

Hur ett språk värderas av användaren och av omgivningen inverkar också starkt på inläring och bevarande av detta språk. Birgitta Hene (1997:137-144) räknar med fyra olika värddimensioner för språk. Ett språks *instrumentella värde* har att göra med hur viktigt det är för att inhämta kunskaper och färdigheter för att förverkliga önskvärda mål, som bra jobb och god ekonomi. Faktorer som inverkar på hur högt instrumentellt värde svenskan ges av en individ inkluderar vilket yrke och framtida vistelseland denne eftersträvar. *Kommunikationsvärdet* bestäms av hur användbart språket är i olika situationer och med olika personer. Ju fler domäner ett språk kan användas inom, desto högre kommunikationsvärde får det. Ett språks *identitetsvärde* har att göra med hur starkt det förknippas med en viss gruppstillhörighet. För en person med utländsk bakgrund kan svenska ha ett högt identitetsvärde för att han är svensk medborgare, medan modersmålet har ett högt etniskt identitetsvärde genom att indikera var han har sina rötter. *Prestigevärdet*, slutligen, hänger samman med de värdeassociationer språket ger hos en själv och omgivningen. Dessa beror i

sin tur på utomspråkliga faktorer (ekonomiska, politiska, kulturella eller religiösa). Exempelvis har engelska och franska traditionellt höga prestigevärden i Sverige.

3 SPRÅKLIG ANPASSNING OCH VARIATION

3.1 Ackommodation

Ackommodation innebär att en människa anpassar sitt tal eller annat kommunikativt beteende efter vem hon interagerar med, enligt en av de ledande forskarna bakom teorin, Howard Giles (1994:12). Ackommodation rör alla delar av språket, från ordval och uttal till taltempo, röstbehandling och kroppsspråk. Anpassningen kan vara antingen konvergent eller divergent. Vid *konvergent* ackommodation anpassas det kommunikativa beteendet till en större likhet med kommunikationspartnerns, för att visa gillande. *Divergent* ackommodation innebär motsatsen, d.v.s. ett avlägsnande från kommunikationspartnerns beteende för att visa ogillande (Giles 1994:12-13).

Såväl konvergent som divergent ackommodation kan ske uppåt eller nedåt, beroende på högre eller lägre sociolingvistisk status hos den man ackommoderar till. Den kan åtminstone i teorin vara antingen *fullständig* eller *partiell*, d.v.s. en total anpassning till exempelvis taltempot hos den man talar med, eller bara en mindre ökning eller minskning av det egna taltempot för att matcha kommunikationspartnerns tempo. Ackommodation kan också vara *symmetrisk*, om båda parterna anpassar sig lika mycket, eller *asymmetrisk*, om den ena parten anpassar sig mer än den andra. I vissa situationer kan ackommodation tydligt kopplas till makt, som exempelvis då en försäljare anpassar sitt tal till kundernas eftersom dessa har det ekonomiska övertaget i just själva försäljningssituationen (Giles 1994:12).

Konvergent ackommodation reflekterar en talares eller en grups (ofta omedvetna) behov av social integration eller identifikation med en annan talare eller grupp, skriver Giles (1994:12). Det ses som en reflektion av en individs önskan att uppnå social uppskattning, och det sägs kunna medföra större attraktion, högre grad av engagemang och stöd samt mer förståelse och tillmötesgående från kommunikationspartnern. Det finns dock en risk att konvergensen istället uppfattas negativt, antingen av mottagaren eller av åhörare. Detta kan ske om den innebär ett avlägsnande från en språkform med hög social status i en situation där detta inte ses som passande, om avsikterna bakom anpassningen verkar misstänkta eller dunkla, om en åhörare ser den som förräderi av den egna gruppidentiteten eller om graden av anpassning uppfattas som överdriven. Konvergent ackommodation kan i längden leda till bestående förändringar i såväl enskilda individers som hela gruppers språkanvändande, som

exempelvis en utjämning av en dialekt till följd av anpassning till ett standardspråk med högre social status (Giles 1994:12-13).

Divergent accommodation ses som en strategi hos individer som söker en positiv social identitet. Genom att ta avstånd från andra grupper kan en grupp accentuera skillnaderna mellan sig själva och resten av världen. Exempelvis kan en dialekttalande person tala mer dialektalt än normalt vid samtal med en talare av standardspråket, för att markera sin gruppstillhörighet och identitet. Ofta kan divergent accommodation uppfattas som negativt och hotfullt av mottagaren, om det inte finns förmildrande omständigheter som att talaren t.ex. är mycket trött eller stressad vid kommunikationstillfället. En betraktare som tillhör samma grupp som talaren kan däremot uppfatta divergensen som positiv, ett försvar av den egna gruppidentiteten (Giles 1994:13). Ur ett maktperspektiv kan divergent accommodation gentemot prestigeformen av språket användas som ett sätt att sätta sig upp mot makthavarna och aktivt kämpa om makten (Fairclough 1989:68). Divergent accommodation kan också användas i andra syften, bl.a. för att uppnå ökad förståelse, genom att t.ex. medvetet försöka få någon som talar mycket fort att minska sin talhastighet genom att själv tala överdrivet långsamt (Giles 1994:13).

3.2 De olika lekterna

Den här relativt omfattande teoretiska bakgrunden är nödvändig för förståelsen av min analys av Maries språkhistoria och nuvarande språkbruk. Jag redogör här för termer och begrepp som används inom forskningen kring var och en av lekterna och tar upp olika språkliga drag som anses visa på en viss geo-, etno-, socio-, krono- eller sexolektal tillhörighet. Dessutom presenterar jag Jan Einarssons vidgade lektbegrepp som sammanbinder språkbruk och samhällsliga begrepp som geografisk tillhörighet, etnicitet, klass, ålder och kön i en övergripande teori.

3.2.1 Idiolekt

Kombinationen av de olika gemenskaper och grupper varje enskild människa är en del av formen hennes idiolekt, d.v.s. hennes unika, personliga sätt att använda språket (för definition av idiolekt se 3.3 "Ett vidgat lektbegrepp" s. 22). Tidigare har dessa språkliga gemenskaper mest studerats isolerade från varandra. Man har sett att regionalt ursprung ger upphov till en viss geolekt, att etniskt ursprung kan markeras genom en etnolekt och att samhällsklass-tillhörighet visar sig i en sociolekt. Dessutom inverkar en persons ålder på en kronolekt och könstillhörigheten avspeglas i en sexolekt. Det finns också andra gemenskaper som påverkar

en människas språk, men i denna uppsats koncentrerar jag mig på dessa fem. Jag vill här framhäva det faktum att det givetvis finns stora individuella skillnader inom varje grupp och påståendena om de olika gruppernas språk är generaliseringar.

3.2.2 Geolekt

Geolekt används i denna uppsats då det är den term Einarsson använder i sitt vidgade lektbegrepp. I begreppet 'geolekt' ryms olika standardspråk och dialekter (Einarsson 2005:126). Dialektforskare har kartlagt den geografiska utbredningen av språkliga variabler gällande fonologi, morfologi, lexikon och syntax. Geolektgränser kan sedan dras där gränser för flera olika språkdrag sammanfaller, som t.ex. användandet av bakre eller främre /r/ och tjockt eller tunt /l/. De geolektala gränserna är dock ofta ungefärliga, eftersom övergångarna mellan olika språkdrag är diffusa (Pettersson 1996:181ff).

Geolekterna brukar delas in i *genuina dialekter*, som är svåra att förstå för utomstående och numera enbart talas av ett fåtal, och *utjämnade dialekter* som är lättare att förstå men som fortfarande har kvar så mycket geolektala drag att utomstående kan identifiera talaren som exempelvis smålänning, värmlänning, stockholmare eller göteborgare. *Regionalt standardspråk* innebär att det enbart går att höra vilken större region talaren kommer från. Till de olika standardspråken räknas sydsvenskt standardspråk (centrum Lund), västsvenskt (Göteborg), uppsvenskt (Uppsala och Stockholm), norrländskt (Umeå) och finlandssvenskt (Helsingfors). Slutligen finns det *neutrala standardspråket* (riksspråket) som egentligen inte är geografiskt placerbart, men eftersom det har ett uttal som ligger nära skriftspråket är det mest likt geolekten kring Mälardalen (Einarsson 2004:140).

Många som talar genuin dialekt behärskar också standardspråk, och de håller då ofta isär de två varieteterna tydligt. Den genuina dialekten används i den privata sfären, standardspråket i den offentliga. Den genuina dialekten symboliserar identitet, gemenskap och ursprung, vilket man vill bevara. Men standardspråket anses mer korrekt, fint och värdefullt och därför anpassar många sig trots allt efter det. Här finns en tydlig koppling till sociolekten eftersom en grundprincip är att ju mer utpräglad geolekt en person har, desto längre ner befinner han sig antagligen på den sociala skalan (Einarsson 2004:142ff). Undersökningar av svenskars attityder till olika geolekter har visat att göteborgska, värmländska, norrländska och dalmål är bland de mest populära, medan bl.a. skånska och stockholmska är minst populära (Radovani 2000:5, 98-99).

Eftersom min undersökning gäller en person som till en del är uppvuxen i Lerum, ca 21 km nordost om Göteborg i Västergötland, kommer jag nu att redogöra för ett antal språkdrag som

är utmärkande för detta område. Jag utgår då främst från Anna Gunnarsdotter Grönbergs avhandling *Ungdomar och dialekt i Alingsås* (2004) och hennes språkliga variabler. Detta motiveras av närheten mellan Alingsås och Lerum (25 km), min informants täta kontakter med Alingsås och det faktum att Lerum finns med som ytterområde i Grönbergs undersökning. Variablerna är dessutom utmärkande för större delar av Västergötland samt för göteborgskt och allmänt ungdomsspråk.

I traditionell västgötska (utom Göteborg) förekommer användningen av tjockt l i vissa fonologiska kontexter. Tjockt l används både för /l/ och för /rd/. I Alingsåsområdet uttalas /sl/ traditionellt med sje-ljud. I praktiskt taget hela Västergötland uttalas *ska* och *skulle* på dialekt *sa* och *sulle*. Noteras bör att både *ska* och *sa* uttalas med långt öppet /a/ i Västsverige till skillnad från i övriga landet (öppet uttalas /a/ i svenskan normalt då det är kort, som i *last*). Vissa verb- och substantivböjningar avviker också från standarden och bakre /r/, götaskorr, kan förekomma initialt i ord och som lång ensam konsonant efter kort vokal. Dessa drag (förutom långt öppet /a/) är idag nästan helt ersatta av standardformer enligt Grönbergs undersökning (Grönberg 2004:129ff).

Variabler som är på väg att ersättas av standardformer men som fortfarande har en starkare position i Västergötland än de tidigare nämnda dragen är slutet /ö/ framför /r/, diskurspartiklarna *la* och *änna* samt vokalförkortning. I standardspråket har /ö/ ett öppnare uttal framför /r/, vilket är en novation i svenskan som aldrig slagit igenom i västgötskan. *La* och *änna* är adverb som ursprungligen är varianter av *väl*, men som idag snarare har en funktion som diskursmarkörer och modifierare. De används traditionellt i geolekterna i hela Västsverige. Vokalförkortning i vissa positioner där standardspråket har lång vokal är också ett typiskt västgötskt drag. Det gäller t.ex. framför slutljud som i *fint*, *djupt*, som då uttalas *finnt*, *djuppt*. Vokalerna kan även förkortas framför två eller flera konsonanter som i *magra*, *blåste*, som alltså uttalas *maggra*, *blåsste*. Även efter enkel konsonant kan vokalförkortning ske, som i *lite*, *lika*, *olika*, *från* (Grönberg 2004:139ff).

Slutligen undersöker Grönberg variabler som är under påverkan av göteborgskt eller allmänt ungdomsspråk. Det gäller bl.a. öppet /ö/ i andra positioner än framför /r/ samt u-haltigt kort /ö/. Öppet /ö/ har redan tidigare funnits i göteborgskan i vissa ord, men de senaste decennierna har det bland unga människor använts alltmer generellt. Samtidigt har detta långa öppna /ö/ brett ut sig även på andra håll i landet, speciellt i stadsspråk och ungdomsspråk. U-haltigt uttal av kort /ö/ är också vanligt hos unga människor i städer som Stockholm och Göteborg. I Grönbergs undersökning i Alingsås var dock inget av dessa båda ö-uttal vanligt förekommande (Grönberg 2004:110ff, 221ff).

Utöver Grönbergs variabler vill jag också nämna användningen av supradentaler, som inte förekommer i traditionellt göteborgskt uttal (Grönberg 2004:154) och inte heller i sydsvenska geolekter, men dock i både västsvenska och uppsvenska samt i neutralt standardspråk (Pettersson 1996:204-205). Dessutom förekommer också r-bortfall i obestämd form plural (t.ex. *hästa*) i både västsvenska samt sydsvenska dialekter men inte i de uppsvenska eller i neutralt standardspråk. Även bortfall av finalt /t/ i bestämd form singular av neutrala substantiv (t.ex. *huse*) och i supinum och perfekt particip neutrum av verb (t.ex. *skuri, kasta*) är av intresse eftersom det inte förekommer i västsvenska och sydsvenska dialekter, eller i neutralt standardspråk, men däremot i uppsvenska dialekter (Pettersson 1996:204-205).

3.2.3 Etnolekt

Termen etnolekt står för de kommunikativa drag som markerar en individs etniska tillhörighet i mötet mellan majoritets- och minoritetsspråk. Framst gäller det inte brytning som beror på ofullständig behärskning av ett språk, utan en mer eller mindre medveten markering av den egna etniska tillhörigheten. Etnolekter som rinkebysvenska och rosengårdssvenska innehåller drag från flera olika språk och kulturer, och kallas därför multietnolekter (Einarsson 2004:139 & 2005:127). Värt att påpeka angående etnolekter är att de antingen kan uppfattas både av användaren själv och av mottagaren, eller av enbart någon av de två. Det är alltså inte säkert att en etnolekttalande person är särskilt väl medveten om sin etnolekt. I viss mån gäller detta nog även för övriga lekter.

3.2.4 Sociolekt

Sociolekter utgörs av de kommunikativa drag som markerar talares tillhörighet till olika sociala gemenskaper. Det har forskats mycket kring sociolekter kopplat till samhällsklass, men det kan också vara fråga om mindre gemenskaper som exempelvis familjer, arbetsplatser, olika gymnasie- eller högskoleprogram (Einarsson 2005:126-127). Som tidigare påpekats är gränserna mellan sociolekt och geolekt inte tydliga, utan de båda lekterna hänger delvis ihop. Detta gäller för övrigt alla lekterna i olika hög grad; olika kommunikativa drag samspelar och kan ge uttryck för exempelvis både kön, ålder och social tillhörighet samtidigt. Grundregeln är att ju mer en person anpassar sig till standardspråket och avlägsnar sig från en genuin dialekt, desto högre status får hans sociolekt (Andersson 1985:66f).

Med den nutida västerländska jämlikhetsideologin har det blivit mer kontroversiellt än tidigare att tala om klassindelning och klasstillhörighet. Trots det existerar klasser givetvis fortfarande, och de påverkar vår livsstil och vår identitet. Den franske kultursociologen Pierre

Bourdieu delar in människor i olika grupper efter de system av dispositioner, vanor och handlingsberedskaper de tar till sig genom att vistas i en viss social miljö. Dessa system kallar Bourdieu för *habitus*, vilket ungefär motsvarar livsstilar. Olika *habitus* karakteriseras av olika stor tillgång på *kapital* som kan vara ekonomiskt (pengar, ägodelar), kulturellt (utbildning, kunskap), socialt (kontakter, nätverk) och symboliskt (gott rykte, titlar). Starkt knuten till det kulturella kapitalet är den språkliga kompetensen (Broady 1984:63-64). Det är svårt att säga att ett visst språkligt drag entydigt ger uttryck för antingen klasstillhörighet, ålder eller kön etc. Bourdieus teori om olika kapital belyser hur våra levnadsförhållanden påverkar vår identitet och ger en lite djupare bild av verkligheten än den allmänna indelningen i klasser med utgångspunkt i främst utbildning och yrke. Einarsson påpekar dock att faktorer som utbildning, yrke, livsstil eller socioekonomisk grupp alla är så beroende av varandra att det faktiskt går ganska bra att utgå från vilken som helst av dem då man i en sociolingvistisk studie vill göra en klassindelning (Einarsson 2004:165-166).

Basil Bernstein myntade begreppen 'begränsad och utvecklad kod', som blivit en viktig utgångspunkt vid studiet av sociolekter. Den begränsade koden är kontextberoende och innehåller mycket pronomen och få substantiv, medan den utvecklade koden istället är kontextberoende med större andel substantiv och färre pronomen. Alla, både barn och vuxna, har tillgång till den begränsade koden, som används generellt i informella och familjära sammanhang. Den utvecklade koden däremot, används i det formella, offentliga språket, som inte alla har lika stor tillgång till. Barn ur medelklassen får ofta möta det redan i hemmet, eftersom deras föräldrar behärskar det här språket med uttryck för generalisering och specificering. Det färgar deras privata språk eftersom de ofta använder det i sitt arbete. Barnen ur arbetarklassen möter däremot ofta inte den utvecklade koden förrän i skolan (Einarsson 2004:160-162).

Einarsson framhäver att den närhet en individ har till skriften är klasskiljande och betydelsefull för såväl identitet som språk och skolframgång. Med utgångspunkt i ett resonemang i *Mål i Mun* (SOU 2002:27: 284ff) hävdar Einarsson att barn med hjälp av läsning får tillgång till skriftens värld som är skild från "här" och "nu", och att de därigenom efterhand lär sig behärska det mer kontextberoende språk som Bernstein kallar utvecklad kod (Einarsson 2004:164).

På 1970-talet undersöktes sociolekter i Sverige i lundaprojektet Talsyntax. Einarsson undersökte bl.a. olika ordklasser, satsdelars längd och nominalfrasers utbyggnad samt olika talplaneringsfenomen. Några av de faktorer som undersöktes var andelen substantiv och pronomen. Som nämnts ovan är en högre andel substantiv och en lägre andel pronomen

utmärkande för ett kontextberoende språk. Akademiker hade större andel substantiv och mindre andel pronomen än industriarbetare när de talade i intervjuer. Motsvarande resultat för bruksprosa visar på ännu större kontextberoende än i akademisk talspråk (Westman 1974). De sammantagna resultaten av Einarssons undersökning visar att manliga akademiker talade mer skriftspråksaktigt än kvinnliga akademiker. Dessa talade i sin tur mer skriftspråkligt än manliga industriarbetare som själva talade mer skriftspråksaktigt än de kvinnliga industriarbetarna. Även tvekljud (*eh, öh*) och stanningsord (*de- de- det instämmer jag i*) användes mest av de manliga akademikerna och minst av de kvinnliga industriarbetarna (se vidare i avsnittet om sexolekter s. 20) (Einarsson 1978:44, 48, 162, 165 & 2004:166).

Nils Jörgensen, som också deltog i Talsyntax, undersökte bl.a. antalet ord per syntaktisk mening och fundamentlängden i akademikers respektive industriarbetares tal vid intervjuer. Både akademisk mening och deras fundament var i genomsnitt längre än industriarbetarnas (Jörgensen 1976:40,49). Jörgensen undersökte också antalet bisatser per syntaktisk mening i tal och akademikerna använde fler bisatser än industriarbetarna (Jörgensen 1978:28). I skrift har motsvarande faktorer i bruksprosa undersökts av Margareta Westman (1974:128, 133, 155). Hon räknade antalet ord per makrosyntagm, som grovt kan jämföras med ord per syntaktisk mening. Hennes resultat visar att fundamenten och meningarna är längre i bruksprosa än i tal och att tämligen avancerade texter som debatttexter har fler bisatser per mening än talat språk. Slutsatsen blir att akademisk tal är mer skriftspråksnära även i det att det är mer syntaktiskt komplicerat än industriarbetarnas.

3.2.5 Kronolekt

Grekiskans *chro'nos* betyder 'tid', och *kronolekt* syftar på de språkliga varieteter som ger uttryck för talares ålder. Åldern är ibland en faktor i sociolingvistiska undersökningar men det är då den kronologiska åldern som oftast får stå som närmevärde för den sociala ålder som antagligen avses. Einarsson påpekar att det är specifika sociala livserfarenheter vid olika åldrar som inverkar på kronolektens utformning, som att börja skolan, få rösträtt, börja jobba eller få sitt första barn. Dessutom är åldern en sociokulturellt föränderlig faktor eftersom det innebär skilda saker vid olika tider och i olika gemenskaper att vara barn, tonåring, vuxen, medelålders, gammal eller åldrig. Därför inför Einarsson termen *aetas* (latin för 'ålder') för att beteckna olika åldersgruppers sociokulturella beteende (Einarsson 2004:182-183).

Labov har konstruerat en modell för hur barn gradvis antas anpassa sig till de vuxnas språkliga normer och mönster (Labov 1965 enligt Aniansson 1996:25). Först lär sig barnet det språk det behöver för de kommunikativa behoven i sin närmiljö, men i åldern 5-12 år överger

barnet efterhand föräldrarna som norm och anpassar sig istället efter barnen i sin omgivning. I de lägre tonåren börjar barnet notera sociala språkskillnader hos andra, men utan att se någon anledning att själv anpassa sitt språk. En sådan språklig anpassning sker enligt Labov först i mitten av tonåren (ca 15 års ålder), då barnet övergår till en högre skolform och får ett socialt vidgat umgänge. Härfter utvecklas förmågan att använda standardvarieteteten, men en full behärskning av prestigevarianten uppnås endast av ett fåtal talare med speciellt intresse för språket.

Labovs modell har senare kritiserats då undersökningar visat att utvecklingen inte är så linjär som Labov hävdar. I mitten av tonåren, speciellt runt 15-16 års ålder, uppvisas ett brott i utvecklingen mot prestigevarianten då ett betydligt större bruk av icke-standardvarieteter förekommer. Detta tolkas som att ungdomarna då ifrågasätter och omvärderar de vuxnas språkliga normer och värderingar (Aniansson 1996: 26ff).

Enligt Jörgensen (1995:95) har barn faktiskt mycket tidigt vissa kunskaper i sociofonologisk variation och kan använda sig av den i lekar där de försöker anpassa speciellt intonationen till olika rollfigurer. De kan härma invandrarbrytning för att delvis ta avstånd från det de säger och speciellt flickor kan försöka tala fint genom att använda tungspets-r om de annars har ett bakre r, och genom att uttala mer enligt skriftbilden (Einarsson 2004:174, 184).

Ungdomars språk har studerats av många forskare. Med ungdomstiden menas vanligen åldern mellan 13 och 23 år (Einarsson 2004:184). Under den tiden anpassar ungdomarna sitt språk mer än de vuxna efter regionala och sociala varieteter. De kan också medvetet avvika från standardspråket genom normbrott av olika slag. Anledningar till detta kan vara att ungdomarna markerar identitet, gruppsamhörighet sinsemellan samt avståndstagande gentemot de vuxna för att frigöra sig och visa sig oberoende. Dessutom behärskar de ännu inte helt standardspråkets normer (Kotsinas 1994:164-165, Jörgensen 1995:95).

Det finns ett antal drag i ungdomars språk som särskilt brukar framhävas. Bl.a. anses de ha ett oartikulerat uttal som enligt Kotsinas delvis kan bero på att de helt enkelt talar snabbare än vuxna och därför har fler reduktioner och assimilationer i sitt uttal. Dessutom använder de betydligt färre tvekljud (*eh*, *öh*) än vuxna, vilket också bidrar till att öka talhastigheten. Ungdomstal utmärks också av att rösten används som uttrycksmedel på ett annat sätt än hos många vuxna. Ungdomar uttrycker sig med stora variationer i röststyrka och tonhöjd för att ge emfas, markera citat eller ange attityd till det uttalade (Kotsinas 1994:37-38). Ljudord som *splash*, *tjong* och *zoom* är ett framträdande drag i ungdomars språk och används ofta för att framhäva betydelseinnehåll eller visa på känslor och attityder enligt Nordberg. Han framhåller

att ljudorden tillsammans med det höga taltempot, de olika typerna av röstförställning samt många vädjanden och värdeomdömen bidrar till att ungdomars språk blir emotionellt och implicit i jämförelse med vuxnas (Nordberg 1992:172-173).

Ungdomars anföringsteknik skiljer sig många gånger från de vuxnas. Som tidigare nämnts kan de markera citat genom att förstålla rösten, men de använder också speciella småord som bl.a. kan fungera som anföringsord, t.ex. *liksom*, *typ*, *så här*, *bara*, eller *ba* (Kotsinas 1994:41). Överhuvudtaget använder ungdomar mycket småord av det här slaget. Orden används ofta i en annan betydelse än den konventionella och kan enligt Kotsinas framhäva eller binda ihop ord i yttrandet. Hon menar också att de kan vara tecken på osäkerhet och användas när talaren vill ha feed-back från samtalspartnern. Kanske fungerar de ibland som utfyllnad av pauser (istället för tveksamhetsmarkörer som *eh* och *öh*) (Kotsinas 1994:75-76).

Ungdomar uttrycker sig ofta vagare än vuxna och är mindre explicita. Deras samtal rör ofta åsikter, omdömen, värderingar och känslor (Nordberg 1992:158). De består ofta av berättelser där deltagarna refererar till gemensamma upplevelser för att markera gemenskap (Kotsinas 1994:47-48). Ungdomarnas talstil utmärks av personliga ämnen, snabba ämnesbyten, snabbt tal, kommentarer talarna emellan även då andra fortfarande har ordet, och röstvariationer med dramatisk effekt. Denna stil kallas närhets- och engagemangsstil, och den används naturligtvis ibland även av vuxna (Kotsinas 1994:55). Jörgensen påpekar att det dock finns stora variationer mellan olika ungdomsgruppers språkanvändning och att en undersökning av gymnasister i Lund visat att en del grupper följer samma regler som man kan förvänta sig av vuxna i samma situation (Jörgensen 1995:129).

Beskrivningen av ungdomars språk utgår till stor del från vad som skiljer det från vuxnas. Om ungdomsspråket alltså utmärks av bl.a. snabbt taltempo, dålig artikulation, röstförställningar och vaghet, gäller detta i motsats till vuxenspråket. Många vuxna anses ha en konservativ språksyn, och de strävar efter att vara språkligt korrekta och följa standardspråkets normer. Där språkets funktion för ungdomarna är att ge uttryck för känslor och påverkan blir det för de vuxna ett redskap för begreppsbildning, tänkande och meddelelse, enligt Nordberg. Vuxnas språk har en mer explicit, kontextoberoende form, utvecklad med stort inflytande från skriftspråket (Nordberg 1992:173-174). Einarsson (2004:198) påpekar dock att vuxna (speciellt män) när de blir lite äldre och inte längre strävar uppåt på karriärsstegen, ibland åter verkar slappna av och bli lite mindre språkligt strikta och konservativa.

3.2.6 Sexolekt

Termen sexolekt är tagen från Einarsson (2004:171ff) som vill infoga även kvinnors och mäns olika kommunikationsformer i lektfamiljen. Under uppväxten lär vi oss att ha olika förväntningar på mäns och kvinnors sätt att bete sig, se ut och använda språket. Dessa förväntningar skiftar vid olika tider, på olika platser och i olika situationer, och de beteendeskilnader de ger upphov till ska därför ses som sociala konstruktioner.

Vid flera studier i olika språk har det framkommit att kvinnors uttal i genomsnitt ligger närmre standardspråket än mäns. De använder mindre slang och svordomar än männen. Kvinnor talar mer vårdat och fint, medan män talar mer slarvigt och fult, åtminstone i privata sammanhang och man och man emellan (Einarsson 2004:173). Kanske kan detta bero på att kvinnans sociala position i samhället är mer osäker än mannens och att det därför blir viktigare för henne att använda språket som statushöjande markör (Adelswärd 1999:139).

Syntaxen uppvisar inte så stora sexolektiska skillnader, utan enligt Einarsson (2004:175) är den tämligen könlös. I hans undersökning från 1978 har män något större andel substantiv per 100 ord än kvinnor och något mindre andel pronomen per 100 ord i talat språk (Einarsson 1978:44ff). Män har också något längre meningslängd i tal än kvinnor (Jørgensen 1976:40). Dessa siffror antyder att mäns språk är något mer komplext, skriftspråksnära och kontextoberoende än kvinnors, åtminstone i de offentliga sammanhang som de här studierna gäller.

När det gäller ordförrådet har studier visat att kvinnor fokuserar mer på känslor, värderingar och relationer än vad män gör. En undersökning av journalisters ordförråd visar exempelvis att de ord kvinnor mest använder på *-ig* är: *härlig, lycklig, manlig, plötslig, rolig*. Männens motsvarande ord är bl.a.: *frivillig, mänsklig, naturlig, ovanlig, trolig, viktig* och *väsentlig* (Allén 1977 enligt Einarsson 2004:174). En undersökning av manlig och kvinnlig samtalsstil av Kerstin Nordenstam (1987:53) visar att kvinnor använder mer än dubbelt så många utrop och värderingar som män. Kvinnliga utrop är ofta mer känsloladdade: *det var ju fantastiskt, usch vad äckligt, ja vansinnigt, gud vad hemskt, vad fruktansvärt* etc. Männens sätt att uttrycka känslor är genom svordomarna. När kvinnor svär använder de ofta försiktiga uttryck som *gud* och *herregud* istället för att åkalla de lägre makterna (Nordenstam 1987:58-59).

Män och kvinnor talar ofta om olika ämnen. I Nordenstams undersökning talar männen om sport, jobb och bilar medan kvinnorna riktar in sig på barn och mänskliga relationer. Kvinnorna visar sig liksom i flera andra undersökningar ha ett stort personintresse, medan männen mer intresserar sig för saker. Männen använder en formell stil medan kvinnorna är

mer informella och ger fler stödsignaler, uppmuntrar varandra med minimala responser (*ja, mm, aha* t.ex.) och ställer fler frågor till varandra (Nordenstam 1987:79-81). Kvinnor anses också använda fler garderingar (eng. *hedges*) som *kanske, jag tror* och *det verkar som*. Det är dock inte säkert att dessa är tecken på osäkerhet utan de kan istället användas retoriskt som samspelsmarkörer för att göra påståendet mindre tvärsäkert och därmed mildra en potentiellt ansiktshotande situation. Kvinnor uttrycker sig alltså mer indirekt och artig (Adelswärd 1999:145ff). De tveksamhetsmarkörer män använder sig av är tvekljud som *eeh* och *öh*, och stanningsord som *de- de- det instämmer jag i*. Einarssons undersökning från 1978 visar att dessa är signifikant vanligare hos högutbildade män, medan lågutbildade kvinnor använder dem minst av alla. Talaren visar med markörerna att han har mer att säga och vill behålla ordet (Einarsson 1978:148ff).

Den kvinnliga samtalsstilen som är mer informell, indirekt, artig och försiktig än den manliga signalerar lägre status och mindre makt i formella situationer som t.ex. sammanträden, enligt Adelswärd. Hon påpekar dock att försiktigare påståenden och försök att få stöd inte måste tyda på maktlöshet utan kan visa på samarbetsvilja och öppenhet. Den kvinnliga stilen kan alltså sägas vara mer social. Kvinnors samtalsstil utmärks också av snabbhet och associativa hopp medan män ofta vill ha mer struktur och ordning och tala till punkt om ett ämne innan nästa påbörjas (Adelswärd 1999:42ff). Kvinnor använder överhuvudtaget språket mer än män för att umgås och hålla igång relationer. I kvinnlig vänskap är det vanligare att "bara prata", medan männen hellre gör saker tillsammans (Adelswärd 1999:65-66). Denna skillnad i språkanvändningen framgår också i en undersökning av den österrikiska forskaren Ruth Wodak (enligt Adelswärd 1999:107) som visar att pojkars berättelser är mer direkt beskrivande medan flickornas istället är reflekterande och inriktade på det psykologiska istället för det fysiska. Kvinnor dramatiserar också sitt berättande mer och använder bl.a. direkt anföring, emfatiskt tryck, röstförställning och upprepning i större utsträckning än män (Adelswärd 1999:94-95).

3.3 Ett vidgat lektbegrepp

En mer övergripande teori om samband mellan språkbruk och samhällsliga begrepp som klass, kön, ålder, etnicitet och geografisk tillhörighet har efterfrågats inom språksociologin. Jan Einarsson introducerar med anledning av detta ett nytt, utvidgat sätt att se på lekterna i lektfamiljen. I min presentation av detta vidgade lektbegrepp utgår jag från Einarsson (2005).

Språkforskningen har efterhand utvidgats på så sätt att alltmer allmän humaniora och samhällsvetenskap inkluderats i den. Enligt exempelvis den kritiska diskursanalysen är

kopplingen mellan ideologi, språk och social praktik tydlig. Inom denna studeras både hur texter produceras, konsumeras och distribueras i den diskursiva praktik som ligger inbäddad i ett visst socialt sammanhang. Enligt ett vidgat textbegrepp är en text också mer än bara bokstäver på ett papper, den kan lika gärna bestå av en bild, ett stycke musik eller t.o.m. en trädgård.

Vid utvidgningen av lektbegreppet utgår Einarsson från frågan: ”Hur byggs en individs unika språkliga kompetens upp som en kombination av påverkan från olika gemenskaper?” (2005:120). Utgångspunkten är idiolekt och det faktum att en viktig drivkraft vid utvecklandet av en idiolekt är ackommodation. Vi anpassar oss efter dem vi kommunicerar med och tar efter dem vi känner solidaritet med och identifierar oss med, men ackommoderar divergent mot dem vi tar avstånd från. Ackommodationen påverkar alla delar i kommunikationen, både tal och skrift och även vår livsstil (habitus) inklusive konsumtion, reception, attityder och handlingsberedskaper. Vi ingår alla i sociala nätverk där vi känner olika grad av samhörighet med de andra i nätverket beroende på gemensamma erfarenheter och attityder etc. Vi visar vår samhörighet bl.a. genom att ackommodera konvergent och anpassa oss efter dem vi speciellt identifierar oss med. Våra föreställningar om andra deltagare i nätverket organiserar vi i stereotyper om individer, grupper och hela samhällen. Dessutom leder olika maktrelationer mellan dessa individer och grupper till att vi på olika sätt markerar över- och underordning. Allt detta samspelar i utvecklingen av vår idiolekt.

Utifrån dessa tankar utvidgar Einarsson lektbegreppet. Det innefattar inte bara vårt sätt att tala, utan även vårt allmänna sätt att presentera oss själva och den kunskap vi besitter för vår omvärld, i såväl tal som skrift och genom vårt kroppsspråk. Förutom denna produktion av språk ingår också konsumtionen, eftersom vårt sätt att uttrycka oss påverkas av det vi hör, ser och läser (utifrån ett vidgat textbegrepp). Olika grupper konsumerar t.ex. olika typer av kultur. I det vidgade lektbegreppet ingår också receptionen, d.v.s. hur vi uppfattar, tar till oss och påverkas av vår konsumtion i form av exempelvis litteratur, film, reklam. Härutöver ingår dessutom attityder och handlingsberedskaper. En attityd kan definieras som benägenheten att på ett konsekvent sätt reagera antingen gillande eller ogillande mot en viss företeelse. Som tidigare nämnts påverkas ackommodationen till andra i vår omgivning av gillande och ogillande, alltså våra attityder till dem. Attityder är mycket viktiga för olika val vi gör som exempelvis val av utbildning och yrke. I attityden ingår en kognitiv komponent, d.v.s. våra föreställningar om det attityden gäller. Dessa kan byggas på egna erfarenheter eller uppgifter från andra, och de kan vara sanna eller falska. Till föreställningarna kopplas en evaluativ

komponent, känslomässiga värderingar som fördomar eller idoliseringar. Dessa påverkar i sin tur en konativ komponent som innehåller våra handlingsberedskaper.

Sammanfattningsvis är en lekt enligt det vidgade lektbegreppet inte bara en varietet av tal, utan den innefattar också produktion av skrivet språk enligt det vidgade textbegreppet. Men en lekt omfattar inte bara produktion av texter utan också konsumtion, reception, attityder och handlingsberedskaper (Einarsson 2005:126).

Definitionen av termen idiolekt som används i denna uppsats tas här från Einarsson: Idiolekten, varje individs unika språkliga repertoar och uttryckssätt, utgörs av ”blandningen av en individs samlade lektiska drag”, enligt det vidgade lektbegreppet (Einarsson 2005:127, 130). Det gäller drag från geo-, etno-, socio-, sexo-, och kronolekt (flera kan ingå). Idiolekten är sociokulturellt betingad, även om den har en biologisk bas i kön och ålder, och den är mer eller mindre manifest men kan alltid förändras efterhand som individen får nya erfarenheter genom t.ex. utbildning, byte av bostadsort eller åldrande. Den är dessutom föränderlig genom att olika drag i den kan dominera i olika sammanhang. Strävan efter ackommodation gör att en person t.ex. kan framhäva sin ungdomliga kronolekt i den egna kamratgruppen men tona ner den i ett formellt sammanhang som en anställningsintervju.

Till var och en av lekterna kopplar Einarsson (2005:128) dessutom en teori med utgångspunkt i Hirdmans genusteori, som innebär att beteendeutveckling kan förstås utifrån tre olika nivåer: symbolisk, strukturell och individuell. De attityder som vi har gör att vi på en symbolisk nivå tillskriver olika personer, grupper etc. olika allmänna egenskaper (t.ex. hårdmjuk, aktiv-passiv, teknisk-oteknisk). Dessa egenskaper tas på en strukturell nivå som utgångspunkt för organisering och fördelning av arbete (över- och underordning). På den individuella nivån konstruerar varje individ sin egen identitet, sitt språk o.s.v. utifrån förhållandena på de två andra nivåerna. Hit kopplar Einarsson (2005:129) också Bourdieus teori om olika kapital och habitus (se ovan s. 14f) samt den kritiska diskursanalysen. Sammantaget kommer påverkan från olika sociala konstruktioner som genus, regional, etnisk och social tillhörighet samt social ålder, d.v.s. lekterna, att utgöra en individs idiolekt.

Detta vidgade lektbegrepp ska jag alltså använda som teoretisk ram vid min analys av Maries språkhistoria och nuvarande idiolekt.

4 METOD OCH MATERIAL

4.1 Metod

4.1.1 Analys av språkhistorian

Den första delen av denna fallstudie är en undersökning av en människas levnadsberättelse med fokus på hennes språkhistoria. Levnadsberättelsen är en metod som använts mycket inom etnologisk forskning. Enligt Arvidsson (1998:8) innebär begreppet 'levnadsberättelse' att det är en muntlig berättelse som en person själv formulerar. Eftersom min informant Marie är bosatt i Belgien har dock av praktiska skäl hennes huvudberättelse fått formuleras skriftligt, och enligt Arvidssons definition är den då egentligen en 'självbiografi'. Jag har trots detta valt att använda termen 'levnadsberättelse', eftersom texten skrevs i en intervjusituation där informanten på samma sätt som i en muntlig berättelse svarade på de frågor jag ställt, på ett mycket informellt och avslappnat sätt i ett enda svep och utan att göra avbrott eller korrigeringar av det redan skrivna. Huvudberättelsen är en lång kronologisk sekvens, d.v.s. informantens levnadshistoria följs i tidsordning. I nästa skede ställde jag sedan kompletterande frågor, som ofta besvarades i deskriptiva sekvenser, vilket innebär att tidsperspektivet försvunnit och fokus istället ligger på miljöer, rutinerade handlingar eller attityder (Arvidsson 1998:25). Några av dessa frågor besvarades också muntligt, och svaren spelades in av informanten själv, som sedan skickade inspelningen till mig.

Anledningen till att jag valt levnadsberättelsen som metod i denna undersökning istället för enbart en språkanalys är att jag utgår från Einarssons vidgade lektbegrepp där inte bara produktion utan också konsumtion, reception, attityder och handlingsberedskaper inkluderas. Jag vill återge Maries språkhistoria, som också blir en bakgrund och en förklaring till varför Maries svenska idiolekt ser ut som den gör idag.

Arbetsgången med levnadsberättelsen började med att jag bad Marie skriva ner sin språkhistoria, att helt enkelt skriva allt det som föll henne in utan att tänka på att något skulle vara oviktigt eller att hon skulle missa något som var viktigt. På de punkter där jag senare ville veta mera skulle jag fråga henne om detta efteråt. Som bakgrund och inspiration berättade jag, innan hon började skriva, översiktligt för henne om de olika lekterna och det vidgade lektbegreppet. I mitten av februari 2005 skrev Marie huvudberättelsen om sin språkhistoria, som består av 7576 ord på drygt tio datorskrivna sidor (12 punkter enkelt radavstånd). Jag gjorde sedan en första analys av berättelsen där jag delade upp innehållet i sådant som rörde svenska respektive franska och i sådant som hade att göra med var och en av de olika lekterna. Härefter formulerade jag frågor där jag tyckte att det saknades information. Marie fick sedan ta del av både min sammanställning och frågorna (47 st). Instruktionerna till

hennes var att eftersom det var så många frågor fick hon själv välja vilka hon ville svara på. Hon valde dock att svara på alla och dessa svar från 2005-04-03 utgör ytterligare tio sidors text (5885 ord) samt 5 minuter och 46 sekunders inspelat tal bestående av 872 ord (se transkription 2-4 bilaga 2). Svaren på frågorna infogades sedan i min sammanställning och analysen fördjupades med utgångspunkt i den forskning om tvåspråkighet, ackommodation och de olika lekterna, som jag återger i kapitel 2 ”Tvåspråkighet” samt 3 ”Språklig anpassning och variation”.

Inom hermeneutiken ses delarna som beroende av helheten, och helheten av delarna. Helheten är viktigast, men tolkningsprocessen är dialektisk, och går från helheten, till delarna, tillbaka till helheten igen etc., i en s.k. ’hermeneutisk cirkel’ eller ’spiral’ där tolkning och förståelse stegvis fördjupas utifrån den förförståelse som fanns då processen tog sin början. Varje steg i tolkningen leder till delvis ny förförståelse som sedan blir utgångspunkt för den fortsatta tolkningen. Denna spiral har inget egentligt slut, utan fortgår till en punkt där forskaren tycker sig ha nått ett för studien tillfredsställande djup i analysen (Åkerberg 1986:27-28). När Marie och jag i olika steg samarbetade om att skriva hennes språkhistoria skedde det enligt detta mönster. Enligt den hermeneutiska tanken kan ingenting tolkas utan en viss förförståelse (Åkerberg 1986:23). Jag fick denna förförståelse genom mina tidigare språkstudier, genom att studera forskning på området, samt genom min kunskap om Marie som person (se 4.2 ”Marie som informant” nedan). Det är viktigt att påpeka att de resultat jag fått fram naturligtvis påverkats av min egen förförståelse, av mitt perspektiv och mitt sätt att tolka. Marie själv var som tvåspråkig och logoped redan från början tämligen språkligt medveten, och dessutom fördjupades även hennes medvetenhet successivt i den hermeneutiska spiral som studiens olika steg gav upphov till. Först skedde detta genom den information jag gav henne om de olika lekterna i det vidgade lektbegreppet, därefter genom hennes reflektion då hon skrev sin huvudberättelse, och sedan ytterligare då hon fick ta del av min sammanställning av denna och frågorna därtill. Inom kvalitativ forskning får det material som blir resultatet ses som skapat av forskaren och informanten tillsammans (Holmgren 2004:74). Marie har påverkats av mina frågor, och jag har påverkats av hennes svar.

4.1.2 Analys av den nuvarande svenska idiolekten

Maries nuvarande svenska idiolekt studerades genom analys av ett skriftligt och ett muntligt språkmaterial och med hjälp av innehållet i levnadsberättelsen. Det skriftliga språkmaterialet på 1422 ord (se bilaga 1) är ett utdrag från huvudtexten i levnadsberättelsen. Utdraget är från mitten av berättelsen, och valdes främst för att det är innehållsmässigt sammanhängande och

för att det är från den längsta och mest utvecklade delen av berättelsen (sju sidor av tio). Det handlar om de första åtta åren i Sverige. Jag ville undvika att avbryta mitt i ett stycke, eller vid ett byte av tema. I utdraget berättar Marie i huvudsak om sin inställning till svenskan och svenskarna de första åren i Sverige, och om motsvarande inställning till franskan och Belgien under samma tid.

Det muntliga språkmaterialet består av tal på fem MP3-filer där Marie svarar på frågor om sin språkhistoria (3 filer), berättar om en bekant (1 fil), samt läser en tidningsartikel (1 fil). Sammanlagt består det muntliga språkmaterialet av 1476 ord som alltså representerar olika former av talat språk. De fem filerna har transkriberats (se bilaga 2). Vid transkriptionen har jag tagit fasta på Arvidssons (1998:17) påpekande att etnopoetisk transkribering markerar att betydelser överförs genom mer än själva orden. De förmedlas också med hjälp av paralingvistiska hjälpmedel som betoning, varierad ljudvolym, nyanser i röstens klang och pausering mm. Jag har sedan utgått från de transkriptionsprinciper Catrin Norrby återger i sin bok *Samtalsanalys* (1996). Norrby (1996:79ff) framhäver att det är materialets karaktär tillsammans med transkriptionens syfte som avgör valet av transkriptionstyp och graden av talspråksanpassning. Eftersom jag bl.a. vill undersöka informantens uttal av enskilda ord och språkljud samt olika typer av tveksamhetsmarkörer, för bestämning av t.ex. geo- krono- och sociolektal tillhörighet, är min transkription tämligen talspråksanpassad och detaljerad. Jag anpassar exempelvis skriften efter olika typer av konsonantreduktioner och assimilationer, och jag anger alla tvekljud, avbrutna ansatser till fortsättning (eng. false starts) och stanningsord. Dessutom markerar jag ökning och sänkning av taltempot, pauser, emfatiskt tryck, förlängning av ljud, speciell intonation samt röststyrka. En förklaring av de transkriptionstecken jag använder finns i bilaga 3. Transkriptionerna är skrivna med vanlig skrift (inte fonetisk) för att underlätta läsningen och för att min analys inte motiverar en fonetisk transkription. Analysen av uttalet av specifika fonem, som slutet eller öppet /ö/ eller /a/, har gjorts genom avlyssning av ljudmaterialet. Jag vill här påpeka att transkriptionerna är ett hjälpmedel vid analysen av talspråksmaterialet. Det är själva ljudfilerna jag utgår från vid analysen, och alltså inte bara transkriptionerna.

Transkription 1 återger Maries berättelse från 2005-04-11 om ett bråk med en bekant. Den transkriberade taltiden är 2 minuter och 58 sekunder. Det Marie berättar har inget att göra med själva språkhistorian eller mina frågor kring den. Marie fick istället välja ämne själv, för att hennes tal skulle handla om ett ämne som hon var starkt engagerad i. I transkription 2 återges Maries svar på hur mycket hon använder svenskan idag, och vilka förändringar som skett sedan hon lämnade Sverige och åter bosatte sig i Belgien. Filen spelades in 2005-05-01

och den transkriberade taltiden är 2 minuter och 49 sekunder. Även i transkription 3 svarar Marie på en språkfråga, nämligen hennes syn på sin belgiska dialekt idag. Den transkriberade taltiden är 1 minut och 17 sekunder och filen spelades in 2005-04-22. Transkription 4 återger Maries svar på vilka svenska dialekter hon tycker om och varför. Taltiden är 1 minut och 40 sekunder och filen spelades in 2005-05-01. Transkription 5, slutligen, består av 1 minut och 24 sekunders tal där Marie läser (och kommenterar) en artikel i DN:s nätupplaga 2005-04-22. Uppläst skrift inkluderas för att få en mer fullständig bild av Maries talspråk. Enligt tidigare forskning blir uttalet av uppläst skrift tydligare och mer skriftspråkligt än spontant talspråk (Giles & Powesland 1975:132).

Vid analysen av tal- och skriftspråksmaterialet utgår jag i huvudsak från den tidigare forskning jag återgivit i kapitel 2 "Tvåspråkighet" och kapitel 3 "Språklig anpassning och variation". För en mer detaljerad beskrivning av och diskussion kring de olika faktorerna, se därför dessa båda kapitel. Eftersom jag analyserar fem olika lekter för att försöka förmedla en helhetsbild av Maries idiolekt är antalet kännetecknande faktorer jag kan använda för varje lekt begränsat. Jag har gjort ett urval av faktorer som får stå som närmevärde för en viss lekt som t.ex. graden av västgötska inslag i Maries geolekt eller den syntaktiska komplexiteten i hennes sociolekt. Jag kommer nedan att återge vilka faktorer jag utgått från för respektive lekt. Data om Maries konsumtion, reception och attityder framkommer främst genom innehållet i språkhistorian.

För att fastställa en persons geolektala tillhörighet krävs att ett helt knippe variabler analyseras, eftersom dialektgränser dras där gränser för flera olika språkliga variabler sammanfaller (se 3.2.2 "Geolekt" s. 12). Forskningen kring dialekter är dessutom omfattande och det finns en stor mängd olika variabler att utgå från vid en analys. Detta motiverar det jämförelsevis stora antalet undersökta faktorer för geolekter jämfört med övriga lekter i min studie. Jag har utgått från flertalet av Anna Gunnarsdotter Grönbergs språkliga variabler i avhandlingen *Ungdomar och dialekt i Alingsås* (2004). (För motivering se 3.2.2 "Geolekt" s. 13) Grönberg utgår från variabler utmärkande för större delar av Västergötland samt variabler under påverkan från allmänt ungdomsspråk och särskilt göteborgskt. De variabler jag tagit från Grönberg är: uttal med tjockt l för /l/ och /rd/, sje-ljudsuttal av /sl/, *sa* och *sulle* för *ska* och *skulle*, bakre /r/ i vissa positioner, samt vissa avvikande böjningar av verb och substantiv. Efter ett påpekande av Grönberg om att *ska* uttalas med långt öppet /a/ i västsvenska geolekter, inkluderar jag även denna variabel i min undersökning. Övriga variabler från Grönberg är slutet /ö/ framför /r/, diskurspartiklarna *la* och *änna*, vokalförkortningar, öppet /ö/ i andra positioner än framför /r/ samt u-haltigt kort /ö/. För att

kunna visa om Maries geolekt är västsvensk eller ej undersöker jag också förekomsten av supradentaler. Jag begränsar undersökningen till enbart /rs/ och /rt/ och inkluderar alltså inte /rn/ och /rd/, eftersom dessa är mycket svårare att urskilja på ljudfilerna och eftersom en djupare analys inte ryms inom ramarna för denna uppsats. För att söka fastställa regional tillhörighet i geolekten undersöker jag även hur pass tremulant Maries främre /r/ är, r-bortfall i obestämd form plural av typen *hästa* och i andra typer av finala positioner samt bortfall av finalt /t/ i bestämd form singular av neutrala substantiv som i *huse*, och i supinum och perfekt particip neutrum av verb som i *kasta* och *sprungi*. Eftersom mycket av den litteratur kring geolekter som finns att tillgå är från 1970-talet och tidigare, och eftersom uttalet av främre /r/ och r-bortfall förutom av typen *hästa* inte omtalas i den litteratur jag använt, har jag som jämförelsematerial läst transkriptioner och lyssnat på dialektprover inspelade av projektet *SweDia 2000*. Bakom detta projekt ligger institutionerna för lingvistik vid Lunds, Stockholms och Umeå universitet. Mellan åren 1998 och 2000 spelades röstprover in på 107 orter i Sverige, den svensktalande delen av Finland samt Åland. På hemsidan finns ett urval av dessa orter med fyra röstprover per ort: från en äldre man, en äldre kvinna, en yngre man och en yngre kvinna. De orter jag använt i min undersökning är Östad i Lerums kommun i Västergötland för en västsvensk dialekt och Kårsta i Vallentuna kommun i Uppland samt Sorunda i Nynäshamns kommun i Södermanland för en uppsvensk dialekt. Jämförelsen med *SweDias* material kan förhoppningsvis ge åtminstone en liten fingervisning om hur pass regionalt färgat Maries uttal är.

När det gäller etnolekten undersöker jag om det finns några fonologiska, morfologiska, lexikala eller syntaktiska avvikelser från vad som lite oprecist skulle kunna kallas 'svensk talspråksnorm'. Områden där jag främst kan tänka mig att finna avvikelser för Maries del är uttal och ordförråd. För etnolekten är Maries attityder under olika perioder av livet av stor betydelse.

De variabler som undersöks för geolekten är också av vikt för sociolekten, eftersom antalet geolektala drag oftast minskar ju högre upp på den sociolektala skalan man kommer. De viktigaste variablerna när det gäller bestämmandet av sociolektal tillhörighet har annars att göra med skriftspråklighet. En analys av makrosyntagmerna (ms) har gjorts i språkmaterialet, efter Lomans och Jörgensens metod i *Manual för analys och beskrivning av makrosyntagmer* (1971). Antalet ord per syntaktisk mening undersöks när det gäller talet, och antal ord per ms när det gäller skriften. Härutöver ingår också beräkningar av fundamentlängd och bisatser per syntaktisk mening respektive ms för både tal och skrift. Mina resultat jämförs med dem i Jörgensens *Meningsbyggnaden i talad svenska* (1976) och *Underordnade satser och fraser i*

talad svenska (1978) för talspråksmaterialet, och Westmans *Bruksprosa* (1974) för skriftspråksmaterialet². Ökad syntaktisk komplexitet visar på ett närmande till skriftspråket och signalerar en sociolekt med hög status. Jag kommer också att studera konkreta enskilda uttryck i språkmaterialet för att se om de kan sägas vara av talspråklig eller skriftspråklig karaktär. Måtten antal substantiv per 100 ord och antal pronomen per 100 ord visar också hur skriftspråksnära talet är. Ju större andel substantiv och ju mindre andel pronomen, desto mer kontextoberoende och skriftspråkligt är talet. Dessa variabler i tal har undersökts av Einarsson i *Talad och skriven svenska* (1978), där även tvekljud och stanningsord analyseras. Andelen substantiv och pronomen i skrift har undersökts av Westman (1974). Jag vill här påpeka att alla de nu nämnda faktorerna gällande sociolekten, också är av vikt vid analysen av sexolekten, och delvis också kronolekten.

När det gäller Jörgensens, Westmans och Einarssons undersökningar som jämförelse-material är det viktigt att hålla i minnet att de är baserade på en helt annan typ av material än mitt. Dessutom ligger det ganska många år mellan dessa undersökningar från 1970-talet och min undersökning från 2005. Resultaten för tal gäller intervjuer (32 st) där intervjuaren fysiskt deltagit vid inspelningen. Intervjuaren var också en främmande person för den intervjuade, och samtalet handlade om attityder till invandrare (Einarsson 1978:14ff). Resultaten för skrift gäller bruksprosa skriven för att publiceras och läsas av personer som inte behöver dela författarens bakgrund och kunskaper. Det handlar om broschyrtexter, tidningstexter, lärobokstexter och debatttexter (Westman 1974:11ff). Maries språkhistoria är skriven i en informell situation för att läsas enbart av mig som hon känner, och vi har delvis bakgrund och kunskaper gemensamt. Dessutom är själva ämnet mycket personligt, vilket givetvis inverkar på språket. Trots detta har jag begränsat mig till att använda Westman som jämförelse-material. Jag känner inte till någon tidigare undersökning som passar in på den texttyp jag analyserar, och det förefaller mig bättre att trots allt jämföra med skrift producerad av vuxna akademiker istället för att ta in även exempelvis gymnasistsvenska i jämförelsen.

Även vid kronolektanalysen blir det viktigt att se hur pass stor behärsknigen av en prestigevariant av språket är. Språklig korrekthet och närhet till skriftspråket visar på ett vuxet användande av språket. För att se hur ungdomligt eller vuxet Maries språk är undersöks

---

² Vid analysen av talet har jag följt Jörgensens metod att enbart räkna rättkonstruerade påståendemeningar och utesluta övriga typer av makrosyntagmer (Jörgensen 1976:22-23). Vid analysen av skriften har jag däremot följt Westmans metod att räkna med alla typer av makrosyntagmer, d.v.s. också t.ex. utrop, tilltalsfraser eller meningsfragment (Westman 1974:115 ff.). Eftersom skrivet språk till mycket större del än talet består av rättkonstruerade påståendemeningar kan antalet ord per syntaktisk mening för talet och antalet ord per ms för skriften grovt jämföras (Jörgensen 1976:22).

artikulationen, anföringstekniken, förekomsten av tvekljud, ljudord och småord (som *typ, bara*), samt hur rösten används som uttrycksmedel med hjälp av tonhöjd, röststyrka etc. Dessutom analyseras om språket används för att uttrycka känslor, vädjanden, åsikter och värderingar, och för att referera till gemensamma upplevelser, eller om det används mer för begreppsbildning, tänkande och meddelelse.

Också för sexoletten är närheten till skriftspråket viktig, eftersom ett skriftspråksnära uttal markerar ett mer kvinnligt, vårdat språk. Ett mer kontextoberoende och mer syntaktiskt komplicerat talspråk är däremot manligt. Viktigt blir dessutom förekomsten av slang eller olika typer av svordomar, samt utrop och värderingar. Män och kvinnor anses använda olika slags tveksamhetsmarkörer och delvis olika ordförråd. Kvinnor pratar mer om personer och relationer, använder språket emotionellt, och samtalet blir centralt i umgänget, medan män pratar mer om saker och använder pratet som något som sker för att få något gjort. Även stödsignaler, frågor och dramatisering undersöks.

4.2 Marie som informant

Valet av en tvåspråkig individ som informant gör på ett sätt denna undersökning mer intressant, men samtidigt blir det en komplicerande faktor. Hänsyn måste tas till två språk och dessas inverkan på varandra och inte bara till de olika lekterna inom ett enda språk och deras sätt att interagera och bygga upp personens idiolekt. Denna komplexitet märks bl.a. i de två tämligen omfattande bakgrundskapitlen i denna uppsats, kapitel 2 ”Tvåspråkighet” och kapitel 3 ”Språklig anpassning och variation”. Jag menar att Marie tidigt utvecklat en ovanligt stor språklig medvetenhet genom att hon först som enspråkig vuxit upp i en tvåspråkig miljö i Belgien, och genom att hon sedan själv blivit tvåspråkig vid flytten till Sverige vid tio års ålder. Marie har också utbildat sig till logoped och därigenom fördjupat och breddat denna medvetenhet än mer och lärt sig att sätta ord på en mängd språkliga fenomen. En sådan djup språklig medvetenhet är en stor fördel när man ska reflektera över sitt språk på det sätt Marie fått göra då hon berättat sin språkhistoria för mig.

Marie är en personlig bekant till mig från studietiden i Lund, vilket har både fördelar och nackdelar för denna undersökning. Nackdelar är bl.a. att det är svårare för mig att se objektivt på Maries språk eftersom jag helt enkelt förknippar det med henne som person. Levnadsberättelsen har också påverkats såtillvida att den i allmänhet blivit mer informell, och dessutom mindre konkret och explicit på de punkter jag redan delvis känner till. Fördelar med att Marie och jag känner varandra är bl.a. att situationen blir så avslappnad att jag vågar fråga om saker jag kanske annars skulle ha undvikit, och att Marie vågar vara förtroendefull och

öppen i sina svar. Jag kan på detta sätt komma henne närmare in på livet än om vi inte hade känt varandra. Vår bekantskap har också inverkat på Maries engagemang som informant. Vi har haft en intensiv kontakt och jag har fått ett stort material att arbeta med.

Idag är Marie 28 år gammal. Detta kan kanske uppfattas som väl ungt för att hon ska ha hunnit få perspektiv och leverera en levnadsberättelse. Det som ligger för nära i antingen tid eller rum är det svårt att få en helhetsbild av, men det som ligger för långt ifrån har man glömt. Förutom att Marie i allmänhet har en stor språklig medvetenhet, har hon sedan hon återvände till Belgien för ett och ett halvt år sedan fått ett helt nytt perspektiv på hela sin språkliga historia och på sina attityder då och nu. Hon har hittat hem till sitt modersmål igen, och hon har fått lite avstånd till Sverige, och dessa båda faktorer i samverkan gör att hon kan se på sitt språk i ett nytt ljus. Så kommer förmodligen ljuset att skifta under hela livet beroende på när det lyser och vilken tolkningsram och reception betraktaren har.

Naturligtvis är Marie inte min informants riktiga namn, men jag är medveten om att det trots namnändringar finns så mycket information om henne i denna uppsats att det för den som vill inte vore alltför svårt att identifiera henne. Detta är Marie själv också medveten om, och hon har givit sitt medgivande till det. Om orter, årtal eller utbildningar skulle ändras eller utelämnas skulle det medföra alltför stor otydlighet, menar jag. Lektioner är inte desamma vid skilda tidpunkter, på olika platser eller i olika situationer. Exempelvis är både Maries belgiska ursprung, hennes första år i en medelklasskola i Lerum i slutet av 80-talet och hennes yrkesval mycket viktiga för utvecklandet av såväl hennes franska som hennes svenska idiolekt.

5 ANALYS AV SPRÅKHISTORIAN

5.1 Belgien 1977-1987

Marie bor de första tio åren av sitt liv i den vallonska, franskspråkiga delen av Belgien. Franskan är hennes förstaspråk, och hon är enspråkig. Hennes släkt och hennes egna föräldrar är dock tvåspråkiga, vilket gör att hon tidigt är mycket medveten om att det finns olika språk, och hon tycker det känns stelt att umgås med den del av släkten som har nederländska som modersmål.

Marie hör en mängd geolekter i sin omgivning. I byn där hon bor talas allt från något hon kallar ”riktig gammelbondefranska” med tungspets-r, till utslätat regionalt franskt standardspråk. Hon hör också franska med flamländsk brytning, och främst på TV fransk standardfranska. Dessutom läser Marie mycket, och får därigenom ta del av skriftspråkets franska, som skiljer sig ganska mycket från talspråkets. I skrift finns inga egentliga skillnader mellan fransk och belgisk franska, och trots att Marie hör fransk standardfranska talas på TV

reflekterar hon inte över att hon själv talar annorlunda. Trots att det inte finns några öppet uttalade attityder gentemot olika geolekter är Marie medveten om att hennes sätt att använda språket medför vissa förmåner i den katolska flickskola där hon går. De flickor som har en bredare geolekt blir oftare straffade och får sämre betyg. Attityderna till det egna belgiska franska standardspråket är alltså positiva.

Marie växer upp i en medelklassfamilj och hennes sociolekt har tämligen hög status. Hon umgås i skolan med allt från bondflickor till adel, men trots att hon hör att det finns olika sätt att tala, är detta inget hon reflekterar särskilt över. En omständighet som är desto viktigare för hela hennes identitet är istället brodern Filips handikapp. Detta har lett till att Marie alltid varit mån om att själv tala tydligt och korrekt, hon har alltså ackommoderat divergent gentemot broderns språk. I familjen används en speciell sociolekt, en ”familjelekt”. Språket ackommoderas i stor utsträckning till broderns nivå; man använder ett kontextbundet språk med enkla uttryck och enkel meningsbyggnad, och man talar endast om konkreta, näraliggande ämnen för att han ska hänga med och inte känna sig utanför. Detta skiljer sig från det normala förhållandet i en medelklassfamilj där språket ofta är mer kontextfritt. Språket i familjen följer en begränsad kod, och Marie får inte höra så mycket av den mer utvecklade koden som medelklassbarn annars ofta får ta del av i hemmet, och som sägs ge dem fördelar när det gäller utbildning (Einarsson 2004:160-161).

Det begränsade språket inom familjen gör att Maries kronolekt stannar på en ganska låg nivå. När skolan börjar får Marie större tillgång till ett mer kontextfritt och avancerat språk. Det enkla språket i hemmet kompenseras också genom att Marie läser mycket böcker och tidigt skriver egna berättelser med ett självbärande innehåll; självbärande ’egentexter’ (Larsson 1989:60). Den ganska torftiga muntliga konsumtionen och produktionen vägs upp av den skriftliga, vilket gör att Marie tar igen det hon tidigare missat och får ett mer avancerat, vuxet språk genom kontakten med skriftens utvecklade kod.

Eftersom Marie går i en flickskola umgås hon mycket med flickor, vilket på ett omedvetet plan bör påverka hennes sexolekt. Hon är populär i skolan och har många vänner, men trots detta är attityderna till ”flickighet” tydligt negativa och hon ackommoderar medvetet divergent mot deras språk och beteende. Marie tycker inte om flickornas låtsade dumhet och deras tissel och tassel. Hon menar att hennes vilja att uttrycka sig tydligt också går emot ”flickigheten”. Troligen strävar hon efter ett mer manligt direkt språk, vilket gör hennes sexolekt lite mindre kvinnlig än många andra flickors.

Allt detta bygger alltså på en analys av Maries egen levnadsberättelse.

5.2 Sverige 1987-1995

5.2.1 Svenskan

Marie kommer till Sverige som tioåring och familjen bosätter sig i Lerum ett par mil öster om Göteborg. Hon sätts rakt in i en svensk fjärdeklass utan att kunna någon svenska alls. Marie blir nu tvåspråkig genom successiv inläring där svenskan är hennes andraspråk. Förutsättningarna är tämligen gynnsamma och Marie lär sig snabbt svenskan och blir brytningsfri på mindre än ett år. Med utgångspunkt i Nauclérs faktorer (2002:118) kan framgången förklaras bl.a. genom att Marie lär sig språket av infödda svenskar, i en naturlig miljö, i vardagliga situationer och vid en gynnsam ålder. Enligt Nauclérs är just skolbarn i Maries ålder de allra snabbaste inlärnarna.

Under den första tiden känner Marie sig utsatt och avvikande, och viktigast för henne blir att smälta in i mängden. Känslan att inte behärska språket är panikartad. Detta leder till att hon ackommoderar konvergent med de andra barnen och snabbt tar till sig svenskan. Trots att Marie alltså inte alls vill visa någon belgisk etnolekt i sin svenska, känner hon sig inte som en av svenskarna. Hon mår dåligt de första åren i Sverige och har inga goda vänner som hon kan ingå i en nära språklig gemenskap med. Detta kan vara en bidragande orsak till att Marie aldrig får en uttalad västgötsk geolekt, utan är mer neutral i sitt uttal. Hon identifierar sig inte med människorna omkring sig utan mer med själva svenska språket, som hon verkligen tar till sitt hjärta. Språket frikopplat från dess användare finner man mest i skrift, och det är detta standardspråk med dess utvecklade kod Marie har som förebild. Liksom tidigare på franska läser hon mycket böcker, och börjar snabbt att skriva på svenska. Genom skrivandet får hon på ett skrivarlager vid 15 års ålder sina första riktigt nära svenska vänner som hon känner stor samhörighet med. De flesta i denna ungdomsgrupp kommer från Alingsås, och Marie tar delvis efter deras geolekt. Hennes bästa vän i gruppen, Cristian, har enligt Marie en tämligen odefinierad geolekt som hon tror att hon har som mall för sitt eget språk.

Maries familj flyttar efter 1,5 år i Sverige in i en nybyggd villa i ett tämligen välbeställt område. Skolan barnen går i har i sitt upptagningsområde även ”golf- och poolbarnen”, som Marie kallar dem. Den sociolekt Marie möter är alltså främst medelklassens och därmed är den geolekt de använder troligen också mindre dialektalt färgad. Från högstadiet och framåt möter hon en större variation av sociolekter. Eleverna på hennes skola slås ihop med arbetarklasseleverna från en skola i närheten, och sedan går Marie ett år på gymnasiet estetiska program i Lerum och ett år i musikklass på Hvitfeldtska gymnasiet i Göteborg. Språket är en viktig statusmarkör för Marie, och eftersom hon redan sedan tidigare ansträngt sig för att kommunicera tydligt, utvecklar hon troligen en alltmer ökad medvetenhet om vad

som är rätt och fel, fint och fult, bra och dåligt när det gäller språk. Hon strävar efter ett avancerat språk. Med skrivarlägerskompisarna kan hon fullt ut dela, och t.o.m. diskutera, detta språk, och den språkliga gemenskap hon känner med dem gör att hon integreras än mer in i det svenska samhället.

Maries allmänna vilja att smälta in gäller även kronolekten. Men samtidigt som hon vill tala som jämnåriga strävar hon också efter ett mer avancerat språk. Till en början är hon mycket missnöjd med att inte behärska språket och även efter att hon lärt sig svenska väl fortsätter hon att medvetet sträva efter en fullständig behärskning av språket. Eftersom hon dessutom både läser och skriver så mycket är hennes språkbruk troligen jämförelsevis vuxet.

Den första tiden i Sverige blir Marie ännu mer negativt inställd till flickighet än förut. Flickornas sätt att ständigt umgås genom språket är för komplicerat när Marie ännu inte behärskar svenskan. Hennes två bästa kompisar den första tiden är två killar som hon har mycket roligt tillsammans med. De *gör* saker istället för att prata om dem, och Marie har därför inga problem att hänga med. Marie trivs alltid bättre med killar och har mest killkompisar även senare. Hon vill dock inte avvika för mycket, vilket troligen innebär att hon trots allt anpassar sin sexolekt efter rådande normer. Dessutom är det viktigt för henne att kunna tala om känslor, och hon påpekar att alla hennes killkompisar är mycket verbala.

5.2.2 Franskan

Marie hör inte längre så mycket franska alls. Förutom med familjen använder hon franskan enbart med kompisen Emelie med familj och med den franske hemspråksläraren. Både Emelie och läraren klassar Maries belgiska geolekt som dålig och felaktig. Eftersom familjen inte heller har någon patriotisk känsla för Belgien och eftersom många svenskar hon möter verkar besvikna över att hon inte är ”riktigt” fransk, påverkas Maries attityder gentemot Belgien och den belgiska franskan i mycket negativ riktning. Marie börjar ackommodera divergent mot sin belgiska franska och försöker förfranska den.

Trots att Maries ursprungliga sociolekt har tämligen hög status i Belgien får den nu i omgivningens tycke en betydligt lägre status. Franskan dominerar ännu inom familjen, men familjelekten är fortfarande starkt begränsad, och i tonåren inser Marie att den gjort att hon aldrig riktigt lärt sig använda ett mer avancerat språk om avancerade ämnen. Livet förefaller henne tråkigt och menlöst om man inte kan diskutera politik, filosofi och kultur. Hon vill tala vackert och förmedla exakt det hon vill. Enligt Labovs modell för barns utveckling mot ett vuxenspråk (se s. 16) är det först i de yngre tonåren sociala språkskillnader börjar noteras, och en tid senare börjar individen anpassa sitt eget språk efter detta. När Maries franska hamnar

efter och dessutom klassas ner av andra blir svenskan istället redskapet här. Svenskan blir Maries dominerande språk och övergår t.o.m. enligt både funktions- och kompetenskriteriet (se s. 7) till att bli hennes modersmål!

Både när det gäller kronolekt och sexolekt på franska står utvecklingen tämligen stilla under dessa år i Sverige. Marie får mycket lite input och är tämligen ointresserad av franskan. Den franska hon tar del av är antingen ett enklare barnsligare språk, eller vuxnas språk, och ett ungdomsspråk på franska lär hon sig därför aldrig. Kronolekten utvecklas mot ett mer vuxet språk, men utvecklingen är hämmad och Marie behärskar inte heller det franska vuxenspråket till fullo.

5.3 Frankrike 1995-1997

5.3.1 Svenskan

När familjen flyttat till Frankrike håller Marie liv i svenskan genom tät brev- och telefonkontakt med vänner i Sverige, och hon läser också in svensk gymnasiekompetens via Liber Hermods och får därigenom använda språket mycket. Hon besöker också Malmö flera gånger för att tentera av ämnen. Attityderna är fortsatt mycket positiva till svenskan. Den har ett stort instrumentellt värde (se s. 9) eftersom Marie planerar att återvända till Sverige och stanna där. Dessutom är svenskans identitetsvärde starkt; det är i Sverige Marie känner sig hemma och har sina vänner. Efter en tid i Frankrike blir franskan trots allt dominerande, och troligen inverkar den något på Maries svenska idiolekt. Hon känner att svenskan blir lite passiviserad, och hon tycker att det blir svårare att nå ordförrådet och att artikulera tungspetsr. Men på det stora hela förblir Maries olika svenska lekter oförändrade under de två åren i Frankrike.

5.3.2 Franskan

I Lyon utsätts Marie fullt ut för franska lekter, och hon strävar efter att ta efter dem. Hon skäms för resterna av belgisk geolekt och för sin bristande behärskning av franskan. Till en början bryter hon medvetet på svenska när hon talar franska i skolan. Hon använder alltså interferens från svenskan, och markerar att hon är svensk genom att visa en tydlig svensk etnolekt. Hon gör medvetet grammatiska misstag under skydd av svenskan bl.a. för att komma undan franskans hierarki- och artighetsregler som hon inte tycker om och känner sig hemma med. Maries starkt divergenta ackommodation visar sig också i att hon och brodern Sam talar svenska på rasterna trots att de alltid pratat franska med varandra annars. Efter en tid tar dock franskan över trots Maries initiala motstånd. I slutet av de två åren i Frankrike tror

många hon möter att hon är fransyska. De hör att hon kommer från norr, men tror inte att det är från Belgien utan från Nordfrankrike.

Den mer avancerade akademiska franskan är problematisk för Marie den första tiden. Hon har hamnat efter i utvecklingen av såväl sociolekt som kronolekt och måste nu ta igen detta. Skolan hon går på är en flerspråkig privatskola för finare elever, och många som går där har föräldrar som är diplomater, läkare eller adliga. Marie trivs inte alls i miljön och blir på ett plan motståndare till allt vad franskt heter, men samtidigt har hon ju en positiv syn på ”fin” fransk franska. Hon har heller aldrig haft en negativ attityd till franska språket i sig, utan både identitets- och kommunikationsvärdet är tämligen högt. Längtan efter att behärska språket tar så småningom över och hennes sociolekt ökar i status och kronolekten blir mer vuxen. När hon efter en tid på skolan får vänner där och känner sig mer hemma, tar hon också del av jämnårigas språk i större utsträckning och lär sig att använda ett franskt ungdomsspråk. Vännerna är av båda könen och även sexolekten utvecklas troligen och anpassas mer efter omgivningens norm.

5.4 Sverige 1997-2004

5.4.1 Svenskan

Sommaren 1997 återvänder Marie till landet hon kallar *hemma*. Det första året bor hon i Göteborg och omges av västsvenska geolekter i hög grad. Hon umgås mest med bästa kompisen Cristian och nye svenske pojkvännen från Alingsås samt två killar från Linköping. Detta år studerar hon bl.a. filmvetenskap och barnlitteratur vid universitetet. Den västsvenska geolekten Marie har förstärks troligen, tills hon ett år senare flyttar till Lund och börjar studera till logoped. Sydsvenska geolekter dominerar nu istället i omgivningen. I de studentkretsar Marie mest umgås är dock geolektblandningen stor, och hon hör mycket skånska, småländska, finlandssvenska samt en blandning av skånska och uppsvenska som är ganska vanlig i Lund. Trots att hon behåller tät kontakt med vännerna i Göteborgsområdet ackommoderar hon konvergent med sydsvenskan. Bl.a. märker hon att hon ändrar satsmelodi ibland och att hon använder färre supradentaler. Mot slutet av tiden i Sverige när hon inte mår så bra gör sig franskan mer påmind hos henne och hon övergår vid vissa tillfällen till bakre r även när hon pratar svenska. Med divergent ackommodation och etnolekt tar hon på detta sätt avstånd från dem som får henne att må dåligt.

Marie umgås mest i akademiska kretsar inom universitetsvärlden och hennes akademiker-sociolekt förstärks än mer. Hon känner sig hemma och trivs i denna miljö och ackommoderar konvergent med dem hon umgås med. Via logopedutbildningen lär Marie sig logopedernas

yrkesjargong, fylld av medicinska termer, och också detta ett klart högstatusspråk. Eftersom logoped är ett yrke som domineras starkt av kvinnor, får dess jargong också räknas som en kvinnlig varietet och räknas in i Maries sexolekt, trots att yrket som sådant för att vara kvinnligt har ovanligt hög status. Fortfarande är dock Marie tämligen negativt inställd till ”kvinnligt snickelinsnack”, vilket också bör ha en inverkan på hennes sexolekt.

På logopedutbildningen lär sig Marie att se på språket på ett nytt sätt, att reflektera över det och diagnosticera det. Hon lär sig vad som utmärker barnspråk, ungdomsspråk, vuxenspråk och äldres språk, både med och utan språkliga problem. Hon menar själv att detta gjort henne mer tolerant inför människor som inte pratar så bra, och att det gett henne medvetenhet om olika språkliga dimensioner och perspektiv. Hennes egen kronolekt utvecklas alltmer mot ett utbyggt vuxenspråk i takt med studierna och inträdet i arbetslivet. Den språkliga medvetenhet hon bygger upp gör att hon troligen också är mer medveten än de flesta om vad det är hon gör med språket och vad hon förmedlar med det. Enligt Bourdieus terminologi (se s. 14 f.) har hon ett stort kulturellt kapital med en stor språklig kompetens.

5.4.2 Franskan

Marie har inga som helst planer på att återvända till Frankrike eller Belgien och franskans instrumentella värde är mycket lågt. Det första året i Göteborg vikarierar Marie lite grann som fransklärare, men härefter läser hon bara någon enstaka bok på franska och lyssnar på lite fransk musik. Hon tappar mycket franska och börjar t.o.m. kodväxla och lägga in ord på svenska när hon pratar med familjen på telefon. Den amerikanske vännen Robert kommer till Sverige efter ett par år och Marie och han pratar franska med varandra. Då märker Marie att hon nu börjar ta efter hans brytning och fel på franska. Attityderna är fortfarande negativa till Belgien, men mot slutet av tiden i Sverige inser Marie mer och mer att franskan ändå är en del av henne, och hennes attityder mot den börjar bli lite mer positiva.

Maries franska idiolekt utvecklas inte under dessa år, eftersom hon saknar en riktig kontakt med språket. Levande språk utvecklas ständigt, och frånvaron från Belgien och Frankrike gör att Marie inte följer med i den utvecklingen. Troligen blir hennes lekter också mindre uttalade, eftersom hon tappar så mycket av franskan. Hon behärskar inte längre språket så väl att hon kan använda ett avancerat akademiskt vuxenspråk, och språkligt sjunker hon troligtvis i status under den här tiden.

5.5 Belgien 2004-2005

5.5.1 Svenskan

När Marie kommer tillbaka till Belgien blir användningen av svenskan betydligt mer begränsad. Attityderna till språket är dock fortsatt positiva, och Marie planerar att tillbringa åtminstone delar av sin tid i Sverige i framtiden. Hon är noga med att hålla svenskan vid liv, läser, löser korsord och skriver e-post och brev på svenska, och håller viss telefonkontakt med Sverige. Under det första året besöker hon Sverige en gång och får själv besök av svensk-talande vänner en gång. Maries geolekt är fortfarande västsvensk, men en viss interferens från franskan börjar redan visa sig. Nu tycker Marie att det skulle kännas bra om det hördes att hon bryter när hon talar svenska, för trots att hon velat smälta in och vara brytningsfri har hon ofta saknat en brytning. Om hon bröt skulle hon inte längre behöva förklara så mycket. De luckor hon har bl.a. i sina kunskaper om den svenska kulturen skulle få sin förklaring av sig själva. Det är så pass viktigt för Marie att behärska språket att hon inte medvetet skapar en belgisk etnolekt på svenska, men hon välkomnar att den ska uppstå av sig själv!

Maries svenska sociolekt, kronolekt och sexolekt är nu alla så pass väl förankrade i henne att de inte lätt påverkas av franskan. Lite interferens kommer naturligtvis med tiden, men allt beror på hur täta Maries kontakter blir med Sverige och svenskan i framtiden, och hur pass svensk hon känner sig.

5.5.2 Franskan

Nu bor Marie åter i Belgien, landet hon lämnade som tioåring. Runt omkring henne talas belgisk geolekt, den som hon så länge varit negativt inställd till. Efterhand som hon lär känna belgarna blir hennes attityd mot dem mer och mer positiv. Hon börjar ta till sig det belgiska uttalet och härmar t.ex. Liège-geolekten hos en logoped hon samarbetar med. ”Jag är inte längre rädd att det ska höras att jag kommer från det lilla kungadömet”, skriver hon. Just nu känner hon sig varken riktigt svensk eller belgisk, men hon har inget emot att känna sig mer belgisk framöver. Än så länge kan man inte höra på hennes franska varifrån hon kommer, men snart tror hon i alla fall att det kommer bli tydligt var hon tillbringat mycket tid.

På universitetet och i samarbetet med en annan logoped tar Marie nu del av en belgisk akademisk sociolekt med hög status. Hon påverkas säkert också av sexolekten hos de personer hon står nära, men är samtidigt mycket medveten om drag i det kvinnliga språket som hon inte vill efterlikna, som t.ex. högt tonläge och socialt småprat utan innehåll. Hon tycker inte om när folk uppfattar hennes språkkapacitet som medelmåttig, för detta innebär att de ser henne som någon annan än den hon vill bli sedd som. Med språket vill hon visa att hon

tillhör gruppen intellektuella, välutbildade, kulturella. Som medlem i en högstatusgrupp har Marie språket som sitt absolut viktigaste uttrycksätt och hjälpmedel. Teoretiska kunskaper som sitter i huvudet har högre status i vårt samhälle än praktiska kunskaper som visas genom kroppen, som t.ex. hantverk. Mycket av Maries identitet vilar i språket, och hon ackommoderar tydligt konvergent för att nu uppnå ett fullt utvecklat högstatusspråk på belgisk franska.

5.6 Sammanfattning

De första tio åren av sitt liv är Marie enspråkig i franska. Hennes idiolekt har inslag av belgisk geolekt och en sociolekt med hög status. Ett begränsat språk p.g.a. anpassning till broderns handikapp håller dock nere den språkliga nivån inom familjen. Marie ackommoderar divergent mot detta genom att sträva efter att vara tydlig och direkt, vilket bl.a. visar sig i att hon tar avstånd från kvinnligt språk. Maries stora skriftliga konsumtion och produktion, som också markerar hennes klasstillhörighet, kompenserar också mycket för familjens interna begränsade språk.

I Sverige blir Marie tvåspråkig. Förhållandena är gynnsamma och hon tar snabbt till sig svenskan. Hon trivs dock inte till en början vilket bidrar till att den svenska geolekten aldrig blir speciellt uttalad. Maries starka vilja att behärska språket liksom hennes stora litterära konsumtion spelar en viktig roll för såväl geolekt som sociolekt och kronolekt. De negativa attityderna gentemot kvinnlig sexolekt fortsätter, bl.a. eftersom flickornas mer verbala sätt att umgås är svårt att ta till sig för henne till en början. Maries svenska utvecklas mot en idiolekt med hög status. Behärskningen av franska och attityderna till den egna franska idiolekten blir under dessa år påverkade i alltmer negativ riktning. Hon tar avstånd från familjens begränsade språk och ackommoderar också divergent mot sin belgiska geolekt. Marie nöjer sig inte med att vara medelmåttig, genom språket vill hon visa att hon är intellektuell och bildad, och det är svenskan som blir redskapet här, när franskan tappar mark.

Under de två åren i Frankrike passiviserar svenskan något, men den har ett stort instrumentellt värde och identitetsvärde för Marie eftersom hon planerar sin framtid i Sverige där hon känner sig hemma. Franskan utvecklas dock mycket. Till en början bryter Marie medvetet på svenska för att markera sitt avstånd till allt franskt och dölja sin ofullständigt behärskade franska. Denna divergenta ackommodation slutar dock efter en tid, då längtan efter att behärska franskan blir för stark.

Väl tillbaka i Sverige igen tappar franskan snabbt mark, och svenskan tar över helt. Marie vill stanna i Sverige. Hon börjar t.o.m. kodväxla då hon talar franska med sin familj och tar

efter sin väns amerikanska brytning och fel. Svenskan påverkas något av konvergent ackommodation med sydsvensk geolekt. En akademikersociolekt med hög status förstärks än mer, och Marie tar till sig logopedernas yrkesjargong som är kvinnlig med hög status. Den språkliga medvetenhet hon alltid haft byggs ut än mer och ger henne en stor språklig kompetens.

Sedan Marie återvänt till Belgien har hon varit noga med att hålla svenskan vid liv eftersom Sverige finns med i hennes framtidsplaner. En viss interferens från franskan börjar dock visa sig, och den kommer troligen att förstärkas med tiden, vilket Marie t.o.m. välkomnar. Attityderna till Belgien och franskan har förbättrats mycket, och Marie ackommoderar konvergent mot belgisk geolekt. Hennes franska utvecklas raskt mot en avancerad och vuxen belgisk akademisk idiolekt med hög status.

6 ANALYS AV DEN NUVARANDE SVENSKA IDIOLEKTEN

Alla de påståenden som görs i detta kapitel om vad som är utmärkande för de olika lekterna, baseras på den forskning jag återger i kapitel 3 ”Språklig anpassning och variation” s. 10ff.

6.1 Geolekt

För att se hur pass geolektalt färgat Maries språk är har jag undersökt förekomsten av ett antal variabler som är utmärkande för mer genuin västgötsk dialekt. I skriftspråksmaterialet har jag enbart konstaterat att inga avvikelser från standarden förekommer. Därefter har jag helt ägnat geolektanalysen åt talspråksmaterialet. Där förekommer ingen av de mest dialektala formerna, d.v.s. tjockt /l/, sje-ljudsuttal av /sl/, *sa* och *sulle* för *ska* och *skulle*, bakre /r/ (götaskorning) eller avvikande böjningar av substantiv och verb. Variabler som lever kvar i utjämnad dialekt, men som även de är på väg att ersättas av regionala standardformer saknas också nästan helt hos Marie. Slutet /ö/ framför /r/ och diskurspartiklarna *la* och *änna* förekommer inte alls, och vokalförkortning förekommer i fyra av de 37 möjliga fall jag räknat i talspråksmaterialet. Grönberg förklarar att vissa ord får vokalförkortning enbart i västgötska, medan andra kan få det även i det västsvenska standardspråket (Grönberg 2004:200-202). Av de fyra förekomsterna i Maries talspråksmaterial finns ett som enbart används i västgötskan: *olika* i transkription (tr.) 2 på r. 6. Övriga exempel är sådana ord som även i standardspråket kan vara förkortade. Ordet *från* förekommer med kort /å/ två gånger i transkription 3 (r. 11, 13), men det finns också med långt /å/ (tr. 5, 2 ggr på r. 21) där det betonas mer. Också ordet *behövde* uttalas med vokalförkortning (tr. 1 r. 35). Det öppna /a/ som i västsvenska geolekter används

vid uttalet av ordet *ska* används genomgående av Marie i talspråksmaterialet (7 belägg, t.ex. i tr. 1 r. 9 och tr. 3 r. 1).

Variabler som inte förekommer i genuin västgötska men som blivit vanligare i regionen genom påverkan från göteborgskt och allmänt ungdomsspråk är öppet /ö/ i andra positioner än framför /r/ och u-haltigt kort /ö/. U-haltigt kort /ö/ förekommer inte i något av de 24 fall där det skulle kunna finnas i materialet. Marie använder däremot för det mesta ett öppet långt /ö/ i alla positioner. Det finns 9 belägg på långt öppet /ö/ i andra positioner än framför /r/, och endast ett belägg med slutet /ö/. Exempel på ord med långt öppet /ö/ är: *försökte*, *köpa*, *skönt* och *över*. Ordet *dödlig* uttalas i transkription 5 först med slutet /ö/ (r. 1) och strax därefter med öppet /ö/ (r. 9). Då /ö/ är kort uttalas det däremot öppet bara framför /r/ och inte i andra positioner. Det finns 14 exempel på ord med kort slutet /ö/, bl.a.: *rösten*, *drömmar*, *glömt*.

Supradentaler används i västsvenska och uppsvenska geolekter samt i neutralt standardspråk, men inte i traditionell göteborgska eller i sydsvenska geolekter. När det gäller supradentaler har 40 möjliga fall för /rs/ och /rt/ undersökts. I 35 av dessa fall använder Marie supradental. Exempel är: *fortsätta*, *stort*, *försökte*, *hundars*, *göteborgska* och *vackert*. De fem fall där Marie inte använder supradental är: *fösvunnen* (tr. 1 r. 2), *hu ska* (tr. 1 r. 9), *falle sej* (tr. 2, 2 ggr r. 33, 34) och *fotfarande* (tr. 4 r. 11). Värt att notera här är att tre av fallen gäller supradental vid kontakt mellan olika ord. Detta finns inte belagt någon gång i talspråksmaterialet, så det kan tänkas att Marie inte använder supradental annat än inuti ord.

Jag har jämfört Maries uttal av främre /r/ med uttalet i talspråksexemplen från projektet *SweDia 2000* (se s. 27). Min språkkänsla säger mig att Maries ofta ganska tremulanta /r/ visar på västsvensk geolekt. Jag jämförde därför hennes uttal av /r/ med det hos de fyra informanterna från Östad i Lerums kommun i *SweDia*-materialet, samt de fyra informanterna från Kårsta i Uppland respektive Sorunda i Södermanland. Marie och informanterna från Östad har ett mer tremulant r-uttal än informanterna med uppsvensk geolekt. Inslagen av frikativa, ”slappa” /r/ (Holmberg 1976:20) är mycket tydligare hos de uppsvenska talarna. Eftersom talproven i *SweDia 2000* ännu inte är analyserade kan jag dock inte dra någon tydlig slutsats här, utan min översiktliga analys kan bara antyda ett möjligt samband mellan Maries r-uttal och geolektala tillhörighet.

När det gäller bortfall av finalt /r/ finns i litteraturen enbart belägg för fenomenet i obestämd form plural av typen *hästa*. I Maries talspråksmaterial förekommer sådana ord enbart vid två tillfällen, och båda finns i transkription 5 som består av uppläst skrift. I dessa båda fall uttalar Marie r-en, men eftersom talet blir mer skriftspråkligt då man läser kan jag inte dra några slutsatser utifrån detta. Jag har istället undersökt r-bortfall i andra fonematiska

kontexter i transkription 1-4. För substantiv på *-er* har /r/ fallit i två fall av elva, och för substantiv på *-or* i ett fall av fem. När det gäller verb i presens har /r/ fallit i 62 fall av 95, d.v.s. mer än hälften av fallen, och vid småorden *hur* och *när* har det fallit i sju fall av 16. Det finns alltså ett betydande r-bortfall i Maries talade språk, och jag jämförde även här med uttalet i *SweDias* talspråksmaterial. Min översiktliga analys visar på större r-bortfall i de västsvenska geolekterna än i de uppsvenska.

Slutligen har också bortfall av finalt /t/ analyserats, för att visa på hur pass påverkad Marie är av uppsvenska geolekter eller uppsvenskt standardspråk där t-bortfall är vanligt. Det finns tio fall i materialet (två av dessa i uppläst skrift) av typen *huset* och i alla dessa är /t/ bevarat. Av typen *kastat* finns tre fall, som alla har bevarat /t/ (inget av dessa i uppläst skrift). Resultatet antyder alltså att Marie inte har bortfall av finalt /t/ i sitt tal.

Maries utsagor om sin språkhistoria tyder på att hon aldrig riktigt tagit till sig en utpräglad västgötsk dialekt. Hon trivdes inte den första tiden i Sverige då hon lärde sig språket, och hade inga nära vänner. Hon tog ändå svenskan till sitt hjärta och läste och skrev väldigt mycket, vilket kan ha påverkat geolekten till att bli än mindre regional. Senare identifierade hon sig med vännerna i Alingsås, och tog då efter deras uttal lite. Eftersom hon mest umgicks i medelklasskretsar både i skolan och på fritiden var geolekten i hennes omgivning dock troligen inte särskilt markerad. Marie säger också att hon i allmänhet inte tycker om ”väldigt bred svenska”, vilket visar på hennes lite negativa inställning till genuina dialekter. Hon tycker inte speciellt mycket om göteborgska (se tr. 3), och har aldrig försökt ta efter den. Även om den låter lite hemtrevlig, tycker hon att den är slarvig och vulgär. Annars har Marie en positiv inställning till utjämnade dialekter, och säger att det är personen som talar och ämnet han talar om som inverkar på om hon tycker om geolekten eller inte. Efter att Marie flyttat till Lund tror hon att hon påverkats något av sydsvenska geolekter, och hon menar att hennes ursprungliga geolekt var lite mer västsvensk än vad den är idag.

Sammanfattningsvis visar min analys av Maries geolekt att den inte är uttalat västgötsk eftersom de flesta västgötska variabler jag undersökt inte förekommer i talspråksmaterialet. De är istället ersatta av standardvarianter och, för det öppnare uttalet av långt /ö/, av allmänt ungdomsspråk. Ett fåtal vokalförkortningar, öppet /a/ i *ska*, supradentaler, tämligen tremulanta främre /r/, bevarat finalt /t/ och tydligt förekommande bortfall av finalt /r/ samt det faktum att Marie inte använder u-haltigt kort /ö/ visar dock på att Maries geolekt ändå har västsvenska inslag och att hon inte tagit till sig uppsvenskt eller sydsvenskt standardspråk. Bortfallet av finalt /r/ samt antydning till inkonsekvens vid användandet av supradentaler kan tyda på inverkan från sydsvenska geolekter från Maries år i Lund. Maries attityder till genuina

dialekter, och speciellt till göteborgska, är ganska negativa, medan attityderna till utjämnade dialekter och standardspråk är tämligen positiva. Sammantaget pekar de undersökta variablerna på att Maries geolekt bör räknas som västsvenskt standardspråk. Hon har ingen tydlig dialekt, men flera drag i hennes uttal tyder på att hon hör hemma i Västsverige.

6.2 Etnolekt

Det finns inte några specifika variabler att utgå från vid analysen av Maries etnolekt. Jag har helt enkelt letat efter olika typer av avvikelser i tal- och skriftspråksmaterialet. Av det skriftliga språkexemplet framgår att Marie är en skicklig skribent som skriver livfullt och medryckande. Hon leker med språket och åskådliggör bl.a. i bilder och använder synonyma uttryck och upprepningar för att förstärka och förtydliga. Ett citat ur materialet (s. 1 stycke 2) visar detta:

Som jag minns det så *lärde* jag mig inte svenskan. Jag blev invaderad av den. Den överföll mig från alla håll, tvingade sig på mig, jag hade ingen möjlighet att värja mig. Jag *ville* ju inte heller. Jag stod med öppna armar och tog emot, med vidöppen mun, lät den rinna in i mig. Lät mig lindas in av den, lät den växa in i mig, parasitera mig.

Marie behärskar det skrivna språket och mina beräkningar visar på ett tämligen syntaktiskt komplext språk när det gäller makrosyntagmlängd, fundamentlängd och andelen bisatser (se vidare 6.3 "Sociolekt" s. 44 nedan). Jag har funnit ett mycket litet antal syntaktiska eller morfologiska avvikelser från skriftspråksnormen. Dessa avvikelser är sådana som kan göras även av personer med svenska som modersmål, och verkar mest som slarvfel. Marie använder formen *utfrys* (s. 1 stycke 3), skriver "varifrån [...] behovet [...] kommer ifrån" (s. 1 stycke 4), och "som jag [...] bara förstår några enstaka [...] 'bedankt' blir plötsligt klart för mig" (utelämnat av s. 3 stycke 2).

När det gäller ordförrådet förekommer ordet *incitering*, som visar på påverkan från franskan, i meningen: "Det finns absolut inte någon stolthet över mitt ursprung eller en incitering till 'Belgienkärlek'" (s. 2 stycke 1). Ordet finns inte i svenskan, men *inciter* på franska betyder 'sporra' eller 'egga' enligt *Prismas franska ordbok* (2000). I materialet finns inga fler sådana här ord som tydligt visar på interferens från franskan, men i resten av språkhistorieberättelsen finns ett par till: "det är svårt att situera varandra med brev" från franskans *situer* 'placera' och "för tetaniserad för att känna rädsla" från *tétaniser* 'göra stel, t.ex. av förvåning el. rädsla' (det senare enligt *Le dictionnaire multifonctions* (2005)). Värt att nämna här är också ett e-brev Marie skrev till mig i april där det står: "jag gläder mig i

perspektiv”. Jag frågade vad hon menade, och fick då svaret ”oops, en fransicism” och förklaringen att det betyder ’att glädja sig i förskott över något’. Jag har känt Marie sedan hon kom till Lund 1998 och denna typ av interferens från franskan har aldrig märkts förut i hennes språk. Ordförrådet börjar tydligt påverkas av franskan som tar alltmer plats.

I talspråksmaterialet finns inga avvikande ord eller uttryck. Vid ett tillfälle hittar dock Marie inte det uttryck hon letar efter på svenska, vilket gör henne märkbart irriterad: ”de bero på (.) vicket språk ja har (P) ja- ja e- e: e:m: SMACKAR: mt IRRITERAT: åh (.) va hete de?” (tr. 2 r. 6-8, för teckenförklaringar se bilaga 3). Tvekan och irritationen inverkar också på intonationen i följande mening så att Marie plötsligt låter osvensk för ett ögonblick: ”e:m: de bero på vicket språk jae- (.) vicket land ja befinne mej i↑ å:↓ å vicket språk ja måste prata i de landet” (kraftigt höjd och därefter sänkt intonation: i↑ å:↓).

På ett ställe i talspråksmaterialet gör Marie en felaktig böjning: ”de språket som- some: (.) e bäst lämpad” (tr. 2 r. 36-37). Annars förekommer inga avvikelser i vare sig syntax, morfologi eller lexikon. Däremot finns det två fonologiska företeelser i Maries tal som antyder en påverkan från franskan. Vid nio tillfällen i materialet får betonade ord som slutar på konsonant ett extra kort /e/ på slutet: *bråke*, *idiote*, *gude* (tr. 1 r. 10, 12, 16), *mejle*, *breve* (tr. 2 r. 11, 12), *stolte*, *noge* (tr. 3 r. 13, 16), *dome* (tr. 4 r. 20), *maske* (tr. 5 r. 3). Jag kan inte franska själv men då jag lyssnade på Marie, hennes familj och andra belgare vid ett besök i Belgien hörde jag att många franska ord har detta /e/ som slutljud, då talaren betonar den föregående konsonanten. Den andra fonologiska avvikelserna är att det på några ord i talprovet tydligt hörs att Marie uttalar klusilerna /t/ och /p/ oaspirerat, så som man gör på franska. Speciellt tydligt är det på orden *tacksam* (tr. 1 r. 36), *EU-pass* och *hundpass* (tr. 5 r. 24-25).

Tidigare har Marie länge tagit avstånd från sin belgiska härkomst och haft en negativ attityd till Belgien. Hon har fått negativ respons från andra då hon berättat att hon var belgare och då hon talat belgisk franska. Dessutom tog hon avstånd från familjens franska, som hon upplevde som alltför begränsad p.g.a. anpassningen till den handikappade storebrodern. Marie ville smälta in i Sverige och behärska det svenska språket, vilket ledde till att hon inte på något sätt ville markera en främmande etnolekt i sin svenska. Längre har Marie dock känt att det vore en lättnad om det hördes på henne att hon kommer från ett annat land, eftersom det skulle underlätta de gånger hennes ofullständiga kunskaper om svensk kultur visar sig. Sedan återkomsten till Belgien har franskan också tagit den största platsen, och Marie välkomnar nu den franska interferensen i sin svenska.

Sammanfattningsvis låter Marie för det mest helt svensk, och hennes skrivna svenska visar inte heller några tecken på en osvensk etnolekt, men den förändring som just nu pågår i

Maries attityder till såväl Sverige och svenskan som Belgien och franskan, gör att hennes svenska idiolekt i framtiden troligen kommer att få en tydligare etnolekt som visar hennes belgiska och dubbla identitet. Redan nu förekommer ett fåtal avvikande ord, en begynnande svårighet att finna det rätta uttrycket, och ett par detaljer i uttalet som markerar början till en svag belgisk etnolekt i Maries svenska.

6.3 Sociolekt

Det som framkommit om Maries geolekt blir av intresse även för sociolekten. Hon använder ett västsvenskt standardspråk och saknar många av de drag som skulle ha visat en tydlig västgötsk förankring. Genom sina attityder visar hon också att hon tar avstånd till alltför regionalt färgat språk. Ett litet antal dialektala drag tyder på att Marie befinner sig tämligen högt upp på den sociolektala skalan (se 3.2.4 "Sociolekt" s. 14).

Syntaktisk komplexitet och kontextoberoende är två faktorer som kan visa hur pass skriftnära språket är. För att få fram ett närmevärde på den syntaktiska komplexiteten i Maries språk har först antalet ord per syntaktisk mening respektive ord per makrosyntagm (ms) beräknats. Antalet ord per syntaktisk mening i Maries talspråk är 11,3. I jämförelsematerialet från Jörgensens undersökning (1976:40) hade akademikerna i genomsnitt 11,2 ord per syntaktisk mening och industriarbetarna 8,6. Det genomsnittliga antalet ord per ms i Maries skriftspråk är 14,8. I Westmans jämförelsematerial för bruksprosa (1974:128) var genomsnittet för alla de undersökta texttyperna 13,3 ord per ms, och för de mest komplicerade texterna, debattexterna, 16,9 ord per ms. Fundamentlängden i Maries talspråk är 1,3 ord per fundament. I Jörgensens undersökning (1976:49) hade akademikerna i snitt 1,6 ord per fundament och industriarbetarna 1,4. Maries fundamentlängd i skriftspråksmaterialet är 2,3 ord. Westmans resultat (1974:155) visar att det totala genomsnittet för bruksprosa var 3,1 ord per fundament och för enbart debattexterna 3,4 ord per fundament.

Antalet bisatser per mening har också beräknats. I talspråksmaterialet har Marie i genomsnitt 0,70 bisatser per syntaktisk mening. Hos Jörgensen (1978:28) är motsvarande resultat 0,69 för akademiker och 0,46 för industriarbetare. Maries skriftspråksmaterial har 0,85 bisatser per ms jämfört med Westmans resultat på 0,53. De mer komplicerade debattexterna hade 0,83 bisatser per ms (Westman 1974:133). Sammantaget tyder dessa resultat på att Maries språk är tämligen syntaktiskt komplext. Hennes fundament är inte så långa men meningslängden och antalet bisatser per mening ligger över genomsnittet och motsvarar akademikernas resultat i jämförelsematerialet.

Kontextberoendet har undersökts genom en beräkning av andelen substantiv och pronomen i språkmaterialet. Ju högre andel substantiv och ju lägre andel pronomen, desto mer kontextoberoende är språket. Maries resultat för talet är 10,4 substantiv och 22,6 pronomen per 100 ord. I Einarssons undersökning (1978:44, 48) var motsvarande siffror 11,1 substantiv och 22,8 pronomen för akademikerna och 8,6 substantiv och 24,3 pronomen för industriarbetarna. I skriftspråksmaterialet har Marie 16,5 substantiv och 21,7 pronomen per 100 ord medan bruksprosan i Westmans undersökning (1974:70) har i genomsnitt 27,1 substantiv och 12,6 pronomen per 100 ord. Resultaten visar att Maries tal är jämförelsevis kontextoberoende medan skriften är mer beroende av kontexten. Här bör påpekas att skillnaderna mellan jämförelsematerialet och Maries text är stora. Hon skriver till en bekant om ett personligt ämne i en informell situation, medan de professionella skribenterna i Westmans material skriver för att publiceras och läsas av främlingar (se vidare s. 28).

Vissa uttryck och formuleringar låter i sig mer skriftspråkliga än andra, och i Maries språk finns en mängd exempel på sådana. I talspråksmaterialet står t.ex.: ”längst ner i jackans ficka”, ”ja finner inte ord för å beskriva” (tr. 1 r. 7, 12), ”vicket land ja befinne mej i” (tr. 2 r. 9) och ”de belgiska folket” (tr. 3 r. 15). Även i skriftspråksmaterialet som är skrivet i en avslappnad, informell situation finns tydligt skriftspråkliga formuleringar som: ”Jag får uppfattningen att Belgien är ett kulturellt fattigt land för att jag inte längre har kontakt med landet och jag baserar min uppfattning om det på utbytet med min familj och min släkt.” (Bilaga 1 s. 3 stycke 4).

Eftersom akademiker använder fler talplaneringsfenomen i form av tvekljud och stanningsord i sitt tal än industriarbetare i Einarssons undersökning (1978:162, 165) har jag gjort beräkningar även på detta i Maries språk. Marie använder i genomsnitt 3,1 tvekljud per 100 ord. I Einarssons material är motsvarande siffror 4,1 för akademiker och 2,0 för industriarbetare. När det gäller stanningsorden använder Marie 3,6 medan genomsnittet för akademiker är 3,9 och för industriarbetare 2,5. Eftersom män också i genomsnitt använder betydligt mer av både tvekljud och stanningsord än kvinnor (se vidare 6.5 ”Sexolekt” s. 50) är Maries resultat höga och visar på ett akademiskt sätt att använda språket. Här bör påpekas att sättet inspelningen av Maries tal är gjord på kan inverka; antingen kanske hon använder fler tvekljud och stanningsord för att undvika att det blir tyst vid inspelningen, eller använder hon möjligen färre eftersom hon inte behöver tävla om talutrymmet med någon. De intervjuer Einarsson gjorde sina beräkningar på hade som tidigare nämnts intervjuaren närvarande. Jag tror dock inte att skillnaden har någon större betydelse; sättet att använda dessa ljud på är invariant och troligen tämligen omedvetet.

Maries attityder till geolekter tyder på att hon föredrar geolekter med högre sociolektal status som utjämnade dialekter och standardspråk istället för genuina dialekter. Under hela uppväxten har det varit viktigt för henne att uttrycka sig klart och tydligt och prata ”fint”, först i kontrast mot sin handikappade bror och sedan med andraspråket svenska som hon fick panik av att inte behärska den första tiden. Marie är uppvuxen i en medelklassmiljö, men med ett ovanligt begränsat språk p.g.a. brodern. Bristerna i det talade språket i hemmet kompenseras dock till stor del genom att Marie läste och skrev väldigt mycket, först på franska och senare på svenska. Under tiden som student tog Marie till sig ett medicinskt, akademiskt språk, vilket höjde statusen på hennes sociolekt än mer. Marie uttrycker tydligt att hon inte nöjer sig med att framstå som språkligt medelmåttig, och hon kämpar nu med sin franska för att den ska nå samma nivå som hennes svenska.

Sammanfattningsvis har Maries sociolekt hög status. Hennes geolekt är västsvenskt standardspråk med få dialektala drag. Den syntaktiska komplexiteten på både talat och skrivet språk är tämligen hög och det talade språket är förhållandevis kontextoberoende. Hur hennes mer formella skriftliga språk ser ut går inte att svara på utifrån denna undersökning. Hon använder flitigt formuleringar som får betraktas som skriftspråkliga och även användandet av tvekljud och stanningsord tyder på en akademisk medelklassociolekt. Ända sedan Marie var mycket liten har språket varit av stor vikt för henne och hon har i alla sammanhang strävat efter att uttrycka sig väl och prata ”fint”. Marie tillhör en högstatusgrupp i samhället och språket är hennes viktigaste redskap både i yrkeslivet och privat.

6.4 Kronolekt

Resultaten från sociolektanalysen visar tydligt på att Marie använder och har positiva attityder till en prestigevariant av språket. Ända sedan hon var mycket liten har hon eftersträvat ett välutvecklat språk i kontrast mot sin bror och senare p.g.a. längtan efter att behärska svenskan. Hon har bl.a. få dialektala drag, hög syntaktisk komplexitet, kontextoberoende talspråk och skriftspråkliga uttryck och formuleringar. Vid etnolektanalysen framkom också att hennes språk har en stor språklig korrekthet. Dessa faktorer, tillsammans med Maries användning av tvekljud, signalerar ett vuxet sätt att använda språket (se s. 16ff).

Marie talar i det undersökta materialet om personliga ämnen och hon berättar tydligt om känslor och värderingar. Även om jag delvis lett in henne på det menar jag att hon använder detta mer än vad som direkt efterfrågas. Känslorna framkommer tydligt i uttryck som: ”han e en fruktansvärd (.) idiote verklien ja (.) usch”, och ”de tyckte ja va hemst” (tr. 1 r. 11-12, 28, teckenförklaringar se bilaga 3). I talprov 1 refererar hon också till gemensamma upplevelser

då hon vänder sig till mig: ”bland annat nä han kollade sin (.) .sitt horoskop↑ när du å F va: hos honom utan å säga till er” (tr. 1 r. 26-27). Dessa faktorer kan möjligen tas som tecken på ett ungdomligt språk, men detta är ingalunda självklart. Ändå är det tydligt att Marie använder språket på ett vuxet sätt, d.v.s. för begreppsbildning, tänkande och meddelelse, i svaren på mina frågor. Ett exempel är när hon pratar om dialekten i talprov 4: ”ja pf: trore (.) alla dialekte tillslut kan pratas (P) på ett skönt sätt å på ett (.) hemskt sätt ja tro mest de bero på (.hh) SAMMANBUNDET OCH MED EMFAS: vem som prata dome” (tr. 4 r. 17-20). I skriftspråksmaterialet finns bl.a. följande exempel: ”Jag älskar samtalen vi har, där vi diskuterar ämnen som är viktiga, något jag har en oerhörd törst efter på grund av den intellektuellt fattiga samtalsmiljön hemma och min tidigare brist på genuina vänner” (s. 3 stycke 4).

Det är svårt att säga något om hur pass ungdomligt otydlig Maries artikulation kan tänkas vara, eftersom det inte finns några siffror om stavelsereduktioner eller assimilationer att jämföra med. Detta vore intressant att undersöka mer ingående, men här får jag nöja mig med att se att det finns gott om sådana här reduktioner och assimilationer. Jag tror dock knappast att Marie i jämförelse med andra vuxna har en otydlig artikulation. Snarare talar hon tydligt med betoningar av viktiga ord, långsammare tal då något ska framhävas, och i allmänhet inte särskilt hög talhastighet. De extra tydliga betoningar hon ibland gör av slutljud i ord (t.ex. *stolte*) tyder snarast på att hon har en ovanligt tydlig artikulation (se 6.2. ”Etnolekt” s. 43), och det är aldrig svårt att uppfatta vad hon säger. Enda gången Marie pratar riktigt snabbt är under ett par meningar av den upplästa skriften i talprov 5. Detta påpekar hon också själv förfärat i en kompletterande ljudfil, där hon därför läser en annan artikel betydligt långsammare (ej transkriberad).

I talprov 1 finns exempel på Maries anföringsteknik då hon återger vad en bekant sagt vid ett bråk dem emellan. Hon använder då inte några typiskt ungdomliga anföringstekniker, som anföring enbart med hjälp av betoning eller citatmarkörer som *vi bara*, *han ba*. Hon följer normen och säger: ”å han (.) blev jättearg å tyckte inte att ja hade rätt å (.hh) anklaga honom för att m:anipulera sanningen↑” (tr. 1 r. 32-34). I talprov 2 återger hon vad hon själv tänkt: ”ibland komme ja på mej själv å tänker att jaha↑ nä nu tänkte ja de här på svenska ju” (tr.2 r. 27-28).

Småord som *liksom*, *typ*, *så här*, *bara* som är typiska för ungdomsspråk använder Marie inte en enda gång i talspråksmaterialet. Det enda som kan sägas likna denna typ av utfyllnadsord eller tveksamhetsmarkörer är ”javetnte” vid ett par tillfällen. Ett exempel är: ”å försökte (.) .ö >javetnte< försökte fortsätta va trevli mot mej” (tr. 1 r. 36-38). Ofta tror jag att

denna typ av småord används för att få tankeutrymme på samma sätt som tveksamhetsmarkörer som *öh* och stanningsord som *Marie* för det mesta använder istället och som signalerar en vuxen kronolekt.

Ljudord som *splasc* och *tjong* används också mycket av ungdomar. Det finns inga ljudhärmande sådana i Maries talspråksmaterial, men vid två tillfällen använder hon ljudord för att visa avståndstagande: ”MED AVSMAK: öeh ja ö MED ÄNNU MER AVSMAK: +öeh+” (tr. 1 r. 15-16) och ”MED AVSMAK: blö: (.) lite slarvit å prata göteborgska” (tr. 4 r. 7). Detta får dock ändå ses som få ljudord med tanke på att Marie talar om personliga ämnen och att talspråksmaterialet består av 1285 ord spontant tal.

Typiskt för ungdomsspråk är sättet att använda rösten som uttrycksmedel genom att bl.a. ändra tonhöjd och röststyrka för att ge emfas åt eller markera attityd till det sagda. Detta gör Marie och hon varierar också hastigheten och betoningen mycket. Dessutom använder hon pauser, retoriska frågor, kommentarer till det sagda och olika typer av upprepningar på ett sätt som utmärker henne som en god talare med ett levande, uttrycksfullt språk. Några exempel på detta i talspråksmaterialet är: ”(P) TILLGJORT: hu ska ja fortsätta?” (tr. 1 r. 9), ”ja kände att ja hela tiden (.) e hittade på ursäkter >för å inte ringa honom för å inte svara på mejl för å inte< (.hh) ha me honom å göra” (tr. 1 r. 19-22) och ”SUCKAR HÖGT OCH DJUPT: ha::: och (.) sen urarta de hela ännu mer fast de ska jante ta nu↑ (.) ja (.) tänker att du <kansje har fått no:g me (.) KNARRIGT: pra:t me de här (.) eller↑” (tr. 1 r. 41-44). Det finns vissa likheter med ungdomsspråk i det här sättet att använda språket, men jag är övertygad om att Marie använder det på en mer avancerad nivå, och att det har att göra med hennes kärlek till språket i sig och till språket som verktyg för att förmedla tankar, åsikter, känslor och begrepp.

Sammanfattningsvis kan man säga att Maries kronolekt visar att hon har ett tydligt vuxet språk, vilket hon också strävat mot ända sedan hon började uttrycka sig så väl som möjligt i kontrast mot sin handikappade bror. Hon använder och har positiva attityder till en prestigevariant av språket som utmärks av exempelvis få dialektala drag, kontextoberoende talspråk och skriftspråkliga formuleringar. Även om hennes språk är tämligen känslösamt använder hon det ändå på ett vuxet sätt för att ge uttryck för begreppsbildning, tänkande och meddelelse. Jag bedömer inte hennes artikulation som otydlig utan ibland snarare tvärtom som extra tydlig. Hennes anföringsteknik följer normen, hon använder nästan inga småord av typen *liksom* och enbart få ljudord. Rösten används tydligt som uttrycksmedel, vilket räknas som ett ungdomligt drag. Jag menar dock att Maries sätt att levandegöra innehållet genom varierad tonhöjd, röststyrka, betoning och talhastighet och genom pauser och upprepningar

etc. visar på att hon är en god talare som vet att skickligt använda rösten och språket som sina verktyg.

6.5 Sexolekt

Vid analysen av geolekten och sociolekten framkom att Maries uttal är tämligen skriftspråksnära i det att hon använder ett västsvenskt standardspråk med få dialektala drag och med skriftspråkliga uttryck och formuleringar. Dessutom tyder kronolektanalysen på att Marie har ett tydligt uttal. Dessa faktorer tillsammans signalerar ett kvinnligt användande av språket. När det gäller syntaxen framkom i avsnittet om sociolekten ovan att Marie i genomsnitt använde 11,3 ord per syntaktisk mening i talspråksmaterialet. Enligt Jörgensens undersökning (1976:40) är genomsnittet för män 10,2 ord och för kvinnor 9,6. Manliga akademiker har i snitt 11,8 ord medan kvinnliga har 10,6. En stor andel substantiv och en låg andel pronomen visar på ett kontextoberoende språk. Marie har i genomsnitt 10,4 substantiv och 22,6 pronomen per 100 ord. I Einarssons studie är genomsnittet för män 10,6 substantiv och 22,9 pronomen per 100 ord, och för kvinnor 9,0 substantiv och 24,3 pronomen (Einarsson 1978:44, 48). Dessa resultat antyder att Maries språk är tämligen manligt när det gäller syntaktisk komplexitet och kontextoberoende.

Slang och svordomar förekommer mer hos män än hos kvinnor. Vad som bör räknas som slang är inte alltid lätt att avgöra, men en översiktlig genomgång av det undersökta materialet tyder på att det inte förekommer några typiska slangord som avviker från standardspråket. I talspråksmaterialet finns två svordomar som Marie själv står för: ”stort jäkla bråke” och ”gude” (tr. 1 r. 10, 16). Hon återger också vad den person hon bråkar med har sagt: ”andra människor hade e::: bett mej sticka åt helvete↑” (tr. 1 r. 38-39). Inga fler svordomar förekommer, varken i talspråks- eller skriftspråksmaterialet. Både den sparsamma förekomsten av svordomar och slang, och valet av ett milt uttryck som *gud*, visar på ett kvinnligt språkanvändande.

Kvinnligt språk utmärks av mycket utrop och värderingar och det handlar ofta om känslor, relationer och personer. De frågor jag ställt till Marie, och det jag bett henne berätta om påverkar dock naturligtvis resultatet här. Det är naturligt att personer, relationer och känslor kommer upp när det gäller språket, och därför blir det svårt att avgöra vilken skillnaden skulle ha blivit om en man besvarat frågorna istället. Ett av de analyserade språkexemplen blir mer intressant än de andra här, och det är det första talspråksexemplet, där Marie själv valt ämne att prata om. Här blir det tydligt att hon fokuserar mest på alla de ovan nämnda faktorerna. Hon pratar först lite om sin MP3-spelare, men herefter dominerar bråket med en bekant, och

hur det fått henne att känna. Här finns utrop: ”han e en fruktansvärd (.) idiote verklien ja (.) usch” (tr. 1 r. 11-12), och en mängd värderingar och känslor uttrycks: ”osann (.) .å otrevlig”, ”fast ja e glad” ”ja känne mej illa till mods†”, ”de tyckte ja va hemst” (tr. 1 r. 14, 16, 22-23, 28). Det är tydligt att det är relationer och personer som står i centrum. Även i resten av talspråksmaterialet tycker jag dock att Marie fokuserar mer på dessa aspekter i sina svar än vad som egentligen är nödvändigt. Speciellt gäller det i talspråksexempel 3 där hon berättar om sin belgiska geolekt och säger att hon är stolt över att vara från Belgien nu, och att hon känner samhörighet med det belgiska folket. I exempel 4 lägger hon också fokus på personer och relationer då hon kommer fram till att alla dialekter kan vara fina om hon bara tycker om personerna som pratar dem. Språket hör tydligt ihop med människorna som pratar det för Marie, och det är dessa människor som är det viktiga. Det är talande att Marie t.o.m. lyckas få in värderingar mitt i talspråksexempel 5 som består av uppläst text: ”MED INLEVELSE: hu: (.) låter inte trevlit måste ja säga” (tr. 5 r. 15-16). Skriftspråksmaterialet visar på samma dominans av känslor, värderingar och relationer: ”Så jag undrar alltså varifrån det där enorma behovet av att invaderas av svenskan och min ögonblickliga kärlek till den kommer ifrån. Inte beror det på människorna, det är säkert.” (s. 1 stycke 4).

Vid analysen av sociolekten undersöktes tvekljuden av typen *öh* i talspråksmaterialet. Marie har 3,1 tvekljud per 100 ord vilket ligger över genomsnittet för kvinnor. I Einarssons undersökning (1978:162) var medelvärdet för kvinnor 2,6 medan männen använde 3,5 tvekljud per 100 ord. Istället för denna typ av mer manliga tvekljud sägs kvinnor använda uttryck som *kanske*, *jag tror* och *det verkar som*. I Maries talspråksmaterial finns en hel del exempel på sådana tveksamhetsmarkörer i alla de fyra exempel som innehåller spontant tal. I talspråksexempel 2 använder hon t.ex. *det liknar väl*, *kanske*, *tror jag* och *det var väl det* (r. 3, 21, 31, 46) och i talspråksexempel 3 bl.a. *jag vet egentligen inte riktigt* och *jag vill nog* (r. 9, 11). Eftersom det är Maries funderingar och reflektioner som kommer fram, blir den här typen av tveksamhetsmarkörer tämligen naturlig. Det anses vara kvinnligt att reflektera mer än att direkt beskriva, men samtidigt måste det påpekas att jag delvis lett in Marie på det här spåret genom mina frågor, och därför kan jag inte dra några säkra slutsatser här. Jag tror ändå att hon använder förhållandevis många sådana här markörer i sitt tal jämfört med en man som får samma frågor. Tveksamhet är inte nödvändig vid reflexion, vilket märks i skriftspråksmaterialet. Trots att Marie även här funderar kring sitt språk finns det bara ett fåtal tveksamhetsmarkörer, och hon uttrycker sig säkert och bestämt: ”Inte beror det på människorna, det är säkert.” (s. 1 stycke 4), ”Det finns absolut inte någon stolthet över mitt ursprung” (s. 2 stycke 1) och ”Precis den känslan är det.” (s. 3 stycke 2).

Kvinnor sägs använda språket mer socialt än män, mer för att umgås än för att ”få något gjort”. Även detta blir svårt att undersöka; eftersom jag bett Marie att berätta sin språkhistoria för mig kan jag inte säga att hon pratar eller skriver för att umgås. Ändå finns det flera indikatorer på att Marie använder språket socialt. Det är typiskt för kvinnor att ställa frågor och ge stödsignaler i samtal. Eftersom talspråksmaterialet utgörs av monolog och inte något samtal, faller dock denna typ av stöd normalt sett bort. Men Marie ställer då frågorna till sig själv istället, och besvarar dem sedan: ”hu ska ja fortsätta? (.) ja kan börätta” (tr. 1 r. 9-10), ”om ja tänke på svenska +jaa+ (.) >de händer att ja tänke på svenska<” (tr. 2 r. 24-25). Hon ställer också frågor direkt till mig, trots att hon inte kan få svar: ”ja (.) tänker att du <kansje har fått no: g me (.) KNARRIGT: pra:t> (.) me de här (.) eller↑” (tr. 1 r. 43-44). Både i talspråksmaterialet och i skriftspråksmaterialet märks det sociala i hennes språkanvändande också i att hon tilltalar mig och refererar till mig: ”när du och E va: hos honom” (tr. 1 r. 27), ”ja du prata ju smålänska” (tr. 4 r. 11-12) och ”Dessutom är Belgien som du ju vet ett ganska splittrat land” (skriftspråksexemplet s. 1 stycke 4).

Kvinnor dramatiserar sitt berättande mer än män, och av kronolektanalysen framgick att Maries språk är mycket levande och uttrycksfullt. Hon använder bl.a. emfatiskt tryck, röstförställning, varierad hastighet och upprepning för att dramatisera sitt berättande (se s. 46-47 för exempel). Även på detta sätt är Maries språk alltså tydligt kvinnligt till sin karaktär.

Marie har aldrig haft någon positiv inställning till flickigt eller kvinnligt språk. Hon har strävat efter att uttrycka sig klart och direkt, och har inte tyckt om att prata bara för pratandets skull, d.v.s. enbart för att umgås. Den första tiden i Sverige blev detta än tydligare och hon föredrog att umgås med pojkar och göra saker istället för att behöva prata som flickorna alltid gjorde. Trots detta ansträngde sig Marie för att smälta in, och hon ackommoderade konvergent för att inte avvika. Hon ville också kunna prata om och diskutera litteratur, kultur, känslor etc. Dessa faktorer påverkade sannolikt hennes sexolekt i kvinnlig riktning.

Sammanfattningsvis pekar några av de undersökta faktorerna på ett manligt språkanvändande hos Marie. Hon har alltid haft positiva attityder till det uttryckssättet, och hon har enligt analysen ett kontextoberoende tal, tämligen hög syntaktisk komplexitet, en förhållandevis riklig användning av tvekljud av typen *öh* samt frånvaro av tveksamhetsmarkörer som *kanske* och *tror jag* i skrift. Övriga undersökta faktorer visar på att Maries sexolekt är tämligen kvinnlig. Hon har ett skriftspråksnära uttal, använder få slangord och svordomar men mycket känslouttryck, värderingar och utrop. Innehållet i talspråksmaterialet rör sig till stor del kring personer och relationer och det finns ett flertal tveksamhetsmarkörer av typen *kanske*. Maries språk är också socialt med bl.a. frågor och stödsignaler.

6.6 Summan av lekterna - idiolekten

Maries idiolekt har nu presenterats i de mindre beståndsdelarna geo-, etno-, socio-, krono- och sexolekt. Här vill jag nu koppla samman de resultat jag kommit fram till för att ge en mer sammansatt bild av idiolekten i sin helhet.

Maries idiolekt präglas starkt av att hennes geolekt utgörs av västsvenskt standardspråk. Det går att avgöra att hon hör hemma i Västsverige, men hon har få dialektala drag och hon säger också att hon inte uppskattar alltför ”bred” svenska. Till geolekten knyts här sociolekten; få dialektala drag ger en hög sociolektal status, eftersom skriftspråket och standardspråket utgör normen att sträva efter för den som vill ha en högstatusociolekt. Avsaknaden av tydliga västgötska drag i Maries svenska geolekt hör troligen samman med att hon inte kände sig hemma i Sverige till en början och inte hade några vänner som hon verkligen identifierade sig med. Samtidigt bodde hon i ett medelklassområde i Lerum och gick i en skola med främst medelklassbarn, vilket i sig innebär att hon troligen inte möttes av ett speciellt utpräglat dialektalt språk.

Få dialektala drag och en närhet till skriftspråket markerar en vuxen kronolekt. Marie har sedan barnsben eftersträvat att uttrycka sig klart och tydligt. Hon har alltid läst och skrivit mycket och därmed påverkats att närma sig skriftspråket även i talet. Genom tillgången och närheten till skriftspråket i den medelklassmiljö där hon är uppväxt har Marie, trots ett begränsat talat språk inom familjen p.g.a. anpassningen till den handikappade brodern, kunnat utveckla ett avancerat, skriftspråksnära språk som markerar en vuxen kronolekt såväl som en sociolekt med hög status i samhället.

Uttalsmässigt signalerar Maries skriftspråksmässiga uttal med få dialektala drag också en kvinnlig sexolekt. För kvinnor är det viktigare att tala ”fint” än för män, kanske för att kvinnor inte har samma naturliga status i samhället, och därför behöver befästa den genom språket. Eftersom den sociolektala statusen ökar ju mindre dialektalt uttalet är, blir ett närmande till standardspråket ett sätt för kvinnor att höja sin status på.

Viljan att behärska en prestigevariant av språket med vuxen kronolekt och högstatusociolekt har också inverkat starkt på Maries svenska etnolekt. När hon kom till Sverige som tioåring trivdes hon inte alls här, och tyckte inte om människorna. Känslan av att inte behärska språket var dock panikartad och Marie säger att hon kände en stark kärlek till detta främmande språk. Trots att hon kände ett avstånd till människorna runtomkring sig ackommoderade hon inte divergent utan istället starkt konvergent för att till fullo göra svenskan till sin. Idag har inverkan från franskan gjort att Marie börjat få en svag etnolekt på svenska, och den kommer troligen att förstärkas med tiden om hon inte återvänder till

Sverige. Dessutom har Marie äntligen släppt rädslan för att vara avvikande genom sitt språk. Som barn kämpade hon hårt för att bli av med sin brytning så att hon skulle smälta in och slippa uppfattas som annorlunda. Det är troligen en starkt bidragande orsak till att hon tog till sig svenskan så snabbt och fullständigt trots att hon inte trivdes i landet. Nu har hon börjat återfinna den belgiska identitet hon tagit avstånd från och förlorat genom en lång frånvaro från landet och genom inflytande av andras negativa attityder till Belgien och till belgisk franska. När hon inte längre är rädd att det ska höras att hon är belgisk välkomnar hon den etnolekt hon innerst inne länge önskat att hon hade.

Rädslan för att vara avvikande har troligen också haft en stor inverkan på Maries sexolekt. Hon uttrycker ett avståndstagande till kvinnligt språk, och på några punkter är hennes eget språk också tämligen manligt, men det kvinnliga dominerar ändå starkt. Längtan att smälta in har varit starkast även här. Trots att Marie säger att hon redan som barn inte tyckte om flickornas pratiga sätt att umgås, utan eftersträvade ett tydligt och direkt, manligt uttrycks sätt, anpassade hon sig ändå efter flickorna. Jag tror att den högre statusen på en manlig sexolekt än på en kvinnlig kan ha inverkat på Maries åsikter, eftersom hon uppskattade sociolekter med hög status.

Maries skriftspråkliga uttal tyder på en kvinnlig sexolekt, men hennes syntaktiska komplexitet och kontextoberoende är däremot mer manliga. Detsamma gäller hennes användande av tvekljud av typen *eh*, *öh*. Dessa faktorer är viktiga för idiolekten eftersom de samtidigt är tecken på en högstatus sociolekt och en vuxen kronolekt. Marie är en akademiker som uttrycker sin kunskap med språket istället för med kroppen. Hon har alltid läst och skrivit och eftersträvat ett utvecklat språk, och hon har lärt sig att behärska det väl.

Språket är för Marie självklart det viktigaste medlet för att utbyta kunskap med omvärlden. Det tyder på en sociolekt med hög status att behärska det som Bernstein kallar en utvecklad kod (se s. 15). Språket används för begrepps bildning, tänkande och meddelelse. En sådan språkanvändning markerar också en avancerad vuxen kronolekt och delvis en manlig sexolekt. För Marie är språket dock också viktigt för att uttrycka känslor och för att prata om och upprätthålla relationer. Detta är tecken på ett ungdomligt och kvinnligt språkanvändande. Marie säger att hon alltid har umgåtts mest med pojkar, men tillägger sedan att de alla varit mycket verbala. Att tala om konst, litteratur och filosofi är inte bara kvinnligt utan markerar också en sociolekt med hög status.

Ett tydligt drag i Maries idiolekt är hennes förmåga att dramatisera sitt berättande. Hon använder rösten som retoriskt uttrycksmedel för att ge emfas och visa sina attityder. Hennes sätt att variera hastigheten, göra pauser och upprepningar av olika slag gör språket rytmiskt

och levande. Det är ett konstnärligt sätt att använda språket som tyder på en stor behärskning av det. Samtidigt ger det uttryck för en kvinnlig sexolekt och en ungdomlig kronolekt. Att denna skicklighet skulle tyda på ett mindre vuxet språk kan jag dock inte se. Marie använder dessa verktyg på ett medvetet och avancerat sätt. Det ger snarare uttryck för hennes kärlek till det svenska språket och dess skönhet, och till själva Språket som ett verktyg för att förmedla tankar, känslor och begrepp.

Marie är mycket medveten om att hon genom sitt språk visar vem hon är. Hon trivs inte med att inte behärska språket, för det får henne att framstå som någon annan, säger hon, som någon som är medelmåttig. Just nu känner hon så med franskan, och trots att andra tycker att hon behärskar språket väl, är hon inte nöjd. Hon vill genom språket visa att hon tillhör gruppen välutbildade, intellektuella, kulturella. Genom en högstatussociolekt, en vuxen kronolekt, en kvinnlig men också lite manlig sexolekt och en ”fin” geolekt utan alltför många dialektala drag gör hon också just detta. När hon nu återfunnit sin belgiska identitet innebär det också att hon välkomnar en belgisk etnolekt i sin svenska.

7 DISKUSSION

Med utgångspunkt i ett vidgat lektbegrepp har jag nu försökt ge en bild av en tvåspråkig individs språkhistoria och hennes svenska av idag. I denna diskussion vill jag återknyta till mitt syfte (se s. 6) och de frågor jag ställde där. Jag kommer också att fundera vidare kring begreppet ’status’ och dessutom diskutera vilka felkällor som kan finnas i mitt resultat och vad dessa innebär.

Den första av de frågor jag sett som speciellt intressanta vid analysen är hur växelverkan mellan Maries två språk har sett ut under olika perioder av hennes liv, och vad som ligger bakom denna. I analysen av språkhistorian har jag visat hur hennes två idiolekter formats under stor inverkan från omgivningen, och hur det ena språket dominerat över det andra under olika perioder. Den viktigaste anledningen till förändrade dominansförhållanden de två språken emellan är naturligtvis att Marie flyttat mellan Belgien, Sverige och Frankrike. Svenskan tog över nästan helt efter ankomsten till Sverige 1987. Först efter flytten till Frankrike 1995 kunde franskan åter växa och utvecklas, då utan någon större inverkan på svenskan eftersom denna redan var så förankrad hos Marie, och eftersom hon var fast besluten att återvända till Sverige. En negativ inställning till belgisk franska har frodats hos Marie på grund av frånvaron från Belgien, en obefintlig känsla av patriotism i familjen och negativa attityder till både landet och språket hos personer i hennes omgivning. Det är först nu sedan Marie återvänt till Belgien som hon har kunnat ta till sig denna del av sin identitet och trivas

med den. Denna förändring har i sin tur inverkat på Maries känslor för svenskan och hennes tankar om en belgisk etnolekt på svenska. Nu välkomnar hon interferens från franskan i sin svenska idiolekt.

En mycket viktig anledning till utvecklingen av dominansförhållandena mellan Maries två språk är också de människor hon mött på de olika platser där hon bott. Det gäller vilka personer Marie identifierat sig med, vilka attityder och åsikter om de olika språken och länderna hon tagit del av från dem och andra, och vad som varit viktigast att följa just då – sin egen vilja eller längtan efter att smälta in och slippa vara avvikande. Hon har med andra ord ackommoderat konvergent eller divergent beroende på vilken kraft som påverkat henne starkast just vid ett bestämt tillfälle. Trots att Marie t.ex. inte trivdes i Sverige de första åren och inte alls identifierade sig med människorna i landet tog svenskan kraftfullt över som dominerande språk hos henne. Hon säger att hon älskade svenskan redan från början, men att det inte berodde på människorna. Längtan efter ett utvecklat språk och efter att inte avvika var starkare än viljan att visa sitt avståndstagande mot svenskarna.

Den andra frågan i frågeställningen är: Hur har konvergent och divergent ackommodation, beroende på lojaliteter och aversioner gentemot olika individer och grupper, påverkat utformandet av Maries två idiolekter? Ackommodationen är som jag nämnt ovan en viktig orsak till växelverkan mellan svenskan och franskan hos Marie. Med all sannolikhet är den också den dominerande orsaken till utformandet av respektive idiolekt var för sig. Marie visar antingen sin samhörighet med dem hon identifierar sig med eller tar avstånd från dem hon inte uppskattar eller känner sig hemma med. Detta visar sig gång efter gång genom hela hennes språkhistoria. Divergent ackommodation används ofta av individer som söker en positiv social identitet genom att ta avstånd från andra, enligt Giles (1994:13, se s. 11). I Maries fall märks detta tydligt i exempelvis hennes strävan efter att tala tydligt och väl i kontrast mot sin handikappade bror. Senare tar hon också avstånd från familjelektens begränsade språk som utvecklats p.g.a. broderns sjukdom och strävar istället efter ett avancerat, välutvecklat språk som kan användas för att tala om kultur, politik, konst etc. Båda dessa omständigheter har troligen inverkat på Maries utveckling av såväl en sociolekt med hög status, som en vuxen kronolekt och en geolekt med få dialektala drag. Maries stora konsumtion av litteratur har också påverkat henne att ackommodera i riktning bort från familjens begränsade talspråk och bort från franskan i sig, mot ett språk som ligger nära det svenska skriftspråket. När det gäller franskan skulle Marie troligen inte ha tappat så mycket av den, haft en så negativ inställning till belgisk franska och ett så dåligt självförtroende när det gällde hennes kunskaper i språket, om omgivningens attityder varit mer positiva till Belgien och till belgisk franska. Frankrike

var den stora förebilden, och när Marie inte kom därifrån upplevde hon att människor blev besvikna. Delvis mot sin egen vilja började hon att ackommodera divergent mot belgisk franska och istället konvergent mot fransk franska för att öka sin språkliga status.

Giles (1994:12 se s.10) pekar på att konvergent ackommodation ofta beror på ett omedvetet behov av social integration eller identifikation med andra. Marie säger att hon medvetet tagit efter andra ibland, som vännerna från skrivarläget, och nu på franska den logoped hon samarbetar med. Men frågan varför hon tog till sig svenskan så förbehållslöst när hon inte trivdes i landet till en början är svår för Marie att besvara. Alla behöver någon att identifiera sig med. När Marie inte hade några personer i sin närhet som hon kände riktig samhörighet med tror jag att hon kan ha tagit efter människor på avstånd. Kanske var det några av dem hon läste om i böckernas värld, någon i ett barnprogram på TV, eller någon hon själv skapade i en av alla de berättelser hon skrev. Hon säger själv att hon kände en stor kärlek till det svenska språket i sig. Är det möjligt att identifiera sig så med ett språk att man ackommoderar konvergent mot det oberoende av människorna som talar det? I så fall tror jag det måste hänga ihop med språkets funktion som förmedlare av kunskap, känslor och identitet som är så viktig för Marie. Svenskan har sedan Marie lärde sig den haft ett stort instrumentellt, kommunikativt identitets- och prestigevärde för henne. Franskans värde har minskat mer och mer, och de två åren i Frankrike var inte tillräckliga för att ändra på detta. Först sedan Marie återvänt till Belgien igen har franskan börjat återfå det värde den hade under hennes första tio år i livet, innan hon lärde sig svenska.

Den tredje och sista frågan av speciellt intresse för mig vid analysen är: Hur samverkar de olika lekterna i utformandet av Maries svenska idiolekt, och hur ser denna ut idag? Svaret på frågan har framkommit vid analysen av den nuvarande svenska idiolekten, speciellt i 6.6 "Summan av lekterna – idiolekten" (s. 52 ff.). Där framgår hur tydligt de olika lekterna är sammanbundna med och beroende av varandra. En enda faktor kan inverka på ett flertal lekter samtidigt, som t.ex. att Marie har få dialektala drag. Detta visar såväl på ett västsvenskt standardspråk som en högstatusociolekt, en vuxen kronolekt och en kvinnlig sexolekt. Samma sak gäller för syntaktisk komplexitet och kontextberoende, som visar på högstatusociolekt, vuxen kronolekt och en manlig sexolekt och också indikerar avsaknad av en tydlig etnolekt i Maries svenska. En intressant fråga blir hur man avgör vad som egentligen beror på vad. Beror få dialektala drag i Maries språk på frånvaron av sådana i den närmaste omgivningen, strävan efter ett avancerat, vuxet språk, avståndstagande till omgivningen eller strävan efter en sociolekt med hög status? Kanske inverkar alla de här faktorerna, men kanske

är endast en av dem den egentliga orsaken. Hur det verkligen ligger till blir omöjligt att säkert besvara, eftersom ackommodation ofta sker omedvetet.

En viktig medverkande faktor vid utformandet av en persons idiolekt blir strävan efter någon typ av status. Status betyder olika saker i olika sammanhang. Att använda samma geolekt som de andra i en viss gemenskap visar på samhörighet och medför vanligtvis en hög status i gemenskapen. Att tala vårdat och bildat vid en jobbintervju för en tjänstemannaposition ger en hög status som ökar chanserna att få jobbet. Att uttrycka sig manligt bestämt och direkt på ett styrelsemöte bidrar till höjd status och större chanser att få sin åsikt hörd och sin vilja igenom. Listan kan göras lång; så här fungerar språket nästan alltid. Det finns en slags allmän övernorm i samhället som lite lättsinnigt kan beskrivas genom att hög status tillskrivs en vuxen, svensk man ur medelklassen. Ur denna synvinkel kan Maries idiolekt värderas utifrån vilken status var och en av hennes lekter uppnår. Detta kan illustreras som i diagram 1. "Idiolektens status enligt en allmän övernorm" nedan. Observera att siffrorna inte mäter något exakt värde utan bara ger en översiktlig bild, och att statusförhållandena beror på vems synvinkel som används som utgångspunkt.

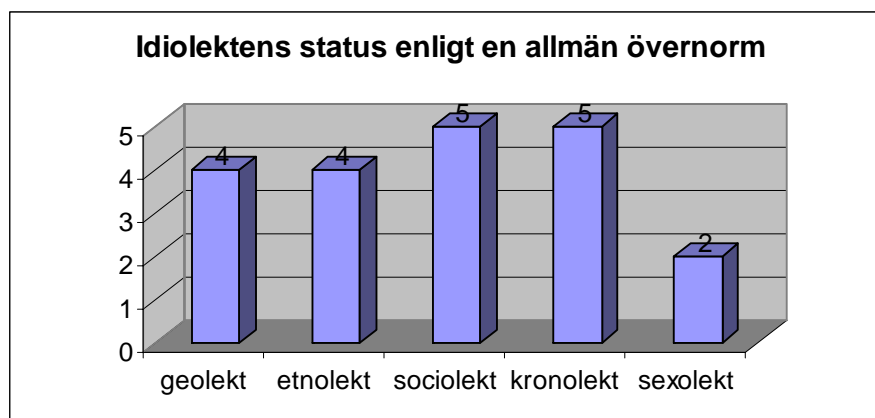

Diagram 1. Idiolektens status enligt en allmän övernorm. De olika lekternas status på en skala där 1 innebär lägsta och 5 högsta möjliga status.

Enligt den allmänna övernormen i samhället har den idiolekt den högsta statusen som utgörs av geolekten neutralt standardspråk, saknar utländsk påverkan i form av en etnolekt, har en medelklassociolekt med utvecklad kod, en vuxen, avancerad kronolekt och en konkret och sakinriktad manlig sexolekt. Maries idiolekt ligger högt i status på allt utom sexolekten. Hon har ett regionalt standardspråk, endast en svag etnolekt, en medelklassociolekt, en vuxen kronolekt och en lite manlig men mestadels kvinnlig sexolekt. Det är intressant att notera att

Marie inte har någon som helst möjlighet att höja sin sexolektstatus till max enligt en manlig norm. Hon har trots allt flera manliga drag i sitt språkanvändande, men om hon skulle övergå helt till en manlig sexolekt skulle detta inte innebära en höjd status för henne. I så fall skulle hon kanske betecknas som en manhaftig kvinna och det höjer inte statusen. Samhället accepterar normalt inte ett alltför manligt språk hos en kvinna eller tvärtom. Det skulle krävas en förändring i själva samhällsstrukturen för att ändra utgångspunkten för statusförhållandena och möjliggöra för Marie att visa status genom sin sexolekt. I själva verket ligger Marie alltså från sin utgångspunkt på en nästan maximal statusnivå enligt den allmänna övernormen på samtliga lekter.

En person som enligt den allmänna övernormen har en låg status på sin geolekt eftersom den utgörs t.ex. av genuin eller utjämnad dialekt, kan enligt normen i den egna byn ha en mycket hög status på sin geolekt. Samma sak gäller för sociolekten där en utpräglad arbetar-sociolekt kan ge en högre status än en akademisk medelklassociolekt inom den egna gruppen av t.ex. industriarbetare, snickare eller elektriker. En markerad etnolekt i form av rosengårds-svenska eller rinkebysvenska i kombination med ett utpräglat ungdomsspråk kan på samma sätt markera hög status i ett ungdomsgång i Rosengård eller Rinkeby. I en grupp med tioåriga flickor ger det också högre status med en social och pratig kvinnlig sexolekt än med en direkt och mer fåordig manlig sådan. Men även om statusförhållandena ser olika ut beroende på vems utgångspunkten är, påverkar ändå den allmänna övernormen hela samhället. En dialekttalande person kan gå över till regionalt standardspråk, och en tonåring i Rosengård kan använda standardsvenska och en vuxen kronolekt för att öka sin status och nå en högre position i samhället. Arbetarna kan känna sig undertryckta och småflickorna förbisedda eftersom deras språk inte anses lika fint eller bra. Därför menar jag ändå att den allmänna övernormen ofta blir den starkaste statusnormen för merparten av dem som lever i det samhälle där den råder.

Jag har i metoddelen och i analysdelen nämnt ett antal möjliga felkällor för mitt resultat. Skillnaderna mellan mitt material och jämförelsematerialet är stora. Maries personliga och informella språkhistorieberättelse skiljer sig t.ex. avsevärt från Westmans material i *Bruksprosa* (1974), vilket gör att jag inte kan dra för vittgående slutsatser av jämförelsen. Intervjuformen är också annorlunda för det muntliga talprovet, då jag som intervjuare inte varit närvarande vid intervjutillfällena. Marie har dessutom ett annat förhållande till mig än vad som är vanligt vid en intervju, då vi är vänner sedan studietiden i Lund. En likhet är dock att jag precis som intervjuarna i Jörgensens (1976, 1978) och Einarssons (1978) material själv är en akademiker med en utgångspunkt som liknar Maries. Trots skillnaderna mot

jämförelsematerialet menar jag att det är motiverat att använda det, eftersom det inte finns något likartat material att jämföra med och eftersom jag inte söker ge några statistiskt signifikanta siffror utan gör en kvalitativ studie av en enskild individ. Det är viktigt att påpeka att det alltid finns individuella skillnader, och det som benämns som exempelvis typiskt ungdomligt eller kvinnligt representerar också enbart ett abstrakt medelvärde för en grupp där varje individs idiolekt är unik.

En annan möjlig felkälla är att Marie blivit styrd av mig i sin berättelse och i sina svar på mina frågor. Jag informerade henne om de olika lekterna och det vidgade lektbegreppet redan från början. Enligt den hermeneutiska tanken kan ingenting tolkas utan en viss förståelse (Åkerberg 1986:23, se metoddelen s. 24). Jag menar att Maries språkliga medvetenhet och kunskap om språk varit en mycket viktig tillgång för att få fram ett så stort, detaljerat och rättvisande material som möjligt. Maries tvåspråkighet har i sig varit en komplicerande faktor, men samtidigt har den gjort hennes språkhistoria extra intressant och den bidrar också till hennes stora språkliga medvetenhet. Jag tror att motsvarande studie på en informant som inte är språkligt medveten skulle få ett sämre resultat eftersom informantens och forskarens samarbete i den dialektiska tolkningsprocessen inte skulle nå lika långt och leda till en lika djupgående analys.

Mina uppföljande frågor på språkhistorieberättelsen styrde även de in Marie på speciella spår. Troligen påverkades hon också av det faktum att jag är kvinna, och kanske skulle hennes sexolekt ha varit mer manlig om intervjuaren varit en man. Denna typ av påverkan är dock mycket svår att undvika. Både forskaren och informanten påverkas av varandra inom kvalitativ forskning, och resultatet får därför ses som skapat av dem båda tillsammans. Det finns alltid en mottagare som man vänder sig till med sitt språk, och vem det än är inverkar det på hur språket utformas. Ackommodationens kraft är stor, det är en av huvudpoängerna med min undersökning.

8 AVSLUTNING

Då detta är en pilotstudie av en individuell språkhistoria och en idiolekt utifrån ett vidgat lektbegrepp finns det naturligtvis mycket mer att utforska i det här ämnet. Det har varit oerhört spännande att ta del av och analysera Maries språkhistoria och idiolekt, och att försöka se både delarna och helheten parallellt. Det skulle vara mycket intressant att göra om den här studien om 20 år för att jämföra hur Marie då ser på det som kommit fram här nu.

Ett problem för mig har varit att det inte funnits något liknande material att jämföra med, och därför vore det en spännande uppgift inför framtiden att göra en större undersökning och

jämföra flera olika individers språkhistoria och idiolekter för att se vilka skillnader som framkommer och vad dessa både beror på och ger upphov till. Det vore också intressant att gå djupare ner i en enskild individs språk; i min undersökning har jag på grund av arbetets omfattning många gånger tvingats begränsa mig och vara ytligare och mindre detaljerad än vad jag i själva verket skulle ha önskat. Det skulle t.ex. gå att fokusera ännu mer på konsumtion och attityder i det vidgade lektbegreppet än vad jag haft möjlighet att göra här, och speciellt gäller detta reception, som än så länge varit svår att mäta men som enligt Einarsson (2005:125) studeras allt mer inom t.ex. litteraturvetenskapen och därför snart kan bli lättare för oss att undersöka och förstå också i språkvetenskapliga sammanhang.

Det finns en mängd frågor som vore intressanta att undersöka i ljuset av det vidgade lektbegreppet. Kanske kan det t.ex. bidra till en bättre förståelse av språkskillnader mellan olika kulturer, mellan kvinnor och män, eller mellan individer med en mycket likartad uppväxt och likartade förutsättningar som ändå har stora idiolektala olikheter. En djupare analys av tvåspråkiga individers båda idiolekter kunde kanske också bidra till tvåspråkighetsforskningen.

Einarsson (2005:130) påpekar att en grundläggande tanke i det vidgade lektbegreppet är de olika lekternas föränderliga karaktär. Förändrade livsomständigheter, möten med nya människor, övergången till nya studier eller till ett nytt jobb eller en ny bostadsort kan medföra större eller mindre förändringar i idiolektens sammansättning. Ofta är dessa förändringar omedvetna. Ett visst stimulus måste dessutom kunna ge olika resultat beroende på vilken idiolektal bakgrund individen har. Kunskap om detta är viktigt inte minst för lärare i skolan då de utformar sin undervisning. I själva verket menar jag att denna kunskap är betydelsefull för alla människor. Medvetenhet är ett av de viktigaste redskapen om vi ska kunna ta makten över våra liv och forma dem som vi själva vill ha dem.

LITTERATUR

Adelswärd, Viveka, 1999: *Kvinnospråk och fruntimmersprat. Forskning och fördomar under 100 år*. Stockholm: Brombergs.

Andersson, L.-G., 1985: *Fult språk. Svordomar, dialekter och annat ont*. Stockholm: Carlssons.

Aniansson, Eva, 1996: *Språklig och social identifikation hos barn i grundskoleåldern*. Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.

Arvidsson, Alf, 1998: *Livet som berättelse. Studier i levnadshistoriska intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Broady, Donald, 1984: Agent till subjekt. Liten ordlista för att underlätta läsningen av Pierre Bourdieu "Vad det vill säga att tala". I: Broady, Donald & Lundgren, Ulf P. (utg.), *Tema: Rätten att tala*. Stockholm: Symposion Bokförlag.

Einarsson, Jan, 1978: *Talad och skriven svenska. Sociolingvistiska studier*. Lund: Walter Ekstrand Bokförlag.

Einarsson, Jan, 2004: *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.

Einarsson, Jan, 2005: "Ett vidgat *lekt*-begrepp." I: Lindgren, Maria (red.), *Den skrivande studenten. Idéer, erfarenheter och forskning från Textverkstaden vid Växjö universitet*. Institutionen för humaniora, Växjö universitet.

Fairclough, Norman, 1989: *Language and power*. Harlow: Longman.

Giles, Howard, 1994: Accommodation in Communication. I: Asher, R.E. & Simpson, J.M.Y. (eds.), *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Oxford: Pergamon Press.

Giles, Howard & Powesland, Peter F., 1975: *Speech Style and Social Evaluation*. London: Academic Press.

- Grosjean, François, 1994: Individual Bilingualism. I: Asher, R.E. & Simpson, J.M.Y. (eds.), *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Oxford: Pergamon Press.
- Grosjean, François, 1982: *Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism*. Cambridge: Harvard University Press.
- Grönberg, Anna Gunnarsdotter, 2004: *Ungdomar och dialekt i Alingsås*. Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Hene, Birgitta, 1997: Ett språks värde. I: Andersson, Anders-Börje, Enström, Ingegerd, Källström, Roger & Naucélér, Kerstin (utg.), *Svenska som andraspråk och andra språk. Festskrift till Gunnar Tingbjörn*. Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Holmberg, Bengt, 1976: *Språket i Göteborg*. Stockholm: Esselte Studium.
- Holmgren, Barbro, 2004: Svensklärares yrkesberättelser. Presentation av pågående forskning. I: Thorson, Staffan (red.), *Andra nationella konferensen i svenska med didaktisk inriktning. Göteborg 8-9 januari 2004*. Utbildningsvetenskapliga fakulteten, Göteborgs universitet.
- Håkansson, Gisela, 2003: *Tvåspråkighet hos barn i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Jørgensen, Nils, 1976: *Meningsbyggnaden i talad svenska*. Lund: Studentlitteratur.
- Jørgensen, Nils, 1978: *Underordnade satser och fraser i talad svenska: funktion och byggnad*. Lund: Walter Ekstrand Bokförlag.
- Jørgensen, Nils, 1995: *Barnspråk och ungdomsspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Kotsinas, Ulla-Britt, 1994: *Ungdomsspråk*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Lanza, Elizabeth, 2004: *Language Mixing in Infant Bilingualism. A Sociolinguistic Perspective*. 2 rev. uppl. Oxford: Oxford University Press.

Larsson, Kent, 1989: Språket, vetandet och inläringen. I: Sandqvist, Carin och Teleman, Ulf (red.), *Språkutveckling under skoltiden*. Lund: Studentlitteratur.

Le dictionnaire multifonctions. 2005. Utg. av TV5 Monde. (2005-07-12)

<http://dictionnaire.tv5.org/dictionnaires.asp>

Loman, Bengt & Jörgensen, Nils, 1971: *Manual för analys och beskrivning av makrosyntagmer*. Lund: Studentlitteratur.

Lunds, Stockholms & Umeå universitet, Institutionerna för lingvistik: *SweDia 2000*. (2005-06-28) <http://swedia.ling.umu.se>

Nationalencyklopedin. 1991. Sjätte bandet. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker.

Nationalencyklopedin. 1994. Fjortonde bandet. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker.

Nauclér, Kerstin, 2002: Att lära sig svenska som andraspråk. I: Ahlsén, Elisabeth & Allwood, Jens (red.), *Språk i fokus*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Nordenstam, Kerstin, 1987: *Kvinnlig och manlig samtalsstil*. Färsk Forsk, Institutionen för Nordiska språk, Göteborgs universitet.

Nordberg, Bengt, 1992: Onomatopoetiska uttryck och ungdomars samtalsstil. I: Strömquist, Siv (red.), *Tal och samtal*. Lund: Studentlitteratur.

Norrby, Catrin, 1996: *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur.

Pettersson, Gertrud, 1996: *Svenska språket under sjuhundra år. En historia om svenskan och dess utforskande*. Lund: Studentlitteratur.

Prismas franska ordbok. 2000. 4 rev. uppl. Stockholm: Norstedts Ordbok.

- Radovani, Jasmina Bolfek, 2000: *Attityder till svenska dialekter – en sociodialektologisk undersökning bland vuxna svenskar*. FUMS, Uppsala universitet.
- Skutnabb-Kangas, Tove, 1981: *Tvåspråkighet*. Lund: Liber Läromedel.
- SOU 2002:27: *Mål i Mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket*. Betänkande av kommittén för svenska språket, Stockholm.
- Westman, Margareta, 1974: *Bruksprosa*. Lund: Liber Läromedel.
- Wiklund, Ingrid, 2002: *Social Networks and Proficiency in Swedish. A study of bilingual adolescents in both mono- and multicultural contexts in Sweden*. Centrum för tvåspråkighetsforskning, Stockholms universitet.
- Åkerberg, Hans, 1986: *Hermeneutik och pedagogisk psykologi. Premisser för tolkning och förståelse inom beteendevetenskap*. Stockholm: Norstedts Förlag.

Bilaga 1 Skriftspråksmaterialet

Ganska snabbt blir jag utan brytning på svenska och jag börjar tycka att mina föräldrars och min lillebrors brytning är pinsam. Det blir omöjligt att passa in, eller passera obemärkt rättare sagt, om man bryter. Jag har en längtan efter att smälta in i mängden. Jag vet inte varför det var så lätt för mig att få in uttalet. Om det delvis berodde på den där längtan. Ibland tror jag det. Och det extrema behovet av att kontrollera språket.

Som jag minns det så *lärde* jag mig inte svenskan, Jag blev invaderad av den. Den överföll mig från alla håll, tvingade sig på mig, jag hade ingen möjlighet att värja mig. Jag *ville* ju inte heller. Jag stod med öppna armar och tog emot, med vidöppen mun, lät den rinna in i mig. Lät mig lindas in av den, lät den växa in i mig, parasitera mig.

Ändå är det en fruktansvärd tid, de första åren i Sverige, jag mår mycket dåligt och hatar landet. Jag passar inte in någonstans, för det mesta lyckas jag undvika att bli utfrysas men bara genom att inte heller försöka bli accepterad av någon grupp. Jag flyter omkring utan egentliga band till någon, de flesta människor som jag umgås med är sådana som inte har några andra vänner och som tränger sig på mig, jag förstår inte deras behov av att tillbringa tid med mig. Jag vet inte hur många timmar i mitt liv jag genomlidit i sällskap med människor som jag inte haft något intresse för och som jag bara ställt upp på för att jag inte hade hjärta att säga nej.

Så jag undrar alltså varifrån det där enorma behovet av att invaderas av svenskan och min ögonblickliga kärlek till den kommer ifrån. Inte beror det på människorna, det är säkert. Jag älskar svenskan till den grad och tar till mig den så lätt att jag tillslut tror att den egentligen alltid har funnits i min kropp, att den bara behövde väckas för att komma till liv i min mun. Jag fjärmars mer och mer från franskan och Belgien. Jag har ingen patriotisk familj direkt, min mamma är halvholländska och var holländsk medborgare tills hon gifte sig med pappa, och pappa, trots sitt belgiska medborgarskap, bodde i Tyskland till sin 20-årsdag. Dessutom är Belgien som du ju vet ett ganska splittrat land och få belgare tror jag har en nationalistisk känsla, vanligare är nog att man känner för Wallonien eller Flandern men sällan båda två och mina föräldrar som ingått ”blandgifte” (min mamma är ju från den wallonska sidan) har knappast några uttalat starka band till sitt land. I vilket fall har de inte förmedlat några till mig. Snarare bryter de ner varje antydning till sådana band. Jag minns en dag i fyran, innan jag kunde prata svenska, så förmodligen någon månad efter skolstarten. G visade en dokumentär om Bryssel. Jag blev full i gråt av filmen och behövde gå ut från klassen och bli tröstad av G. Hon måste ha ringt till mina föräldrar och förklarat händelsen för när jag kom

hem visste de om spektaklet. Jag blev utskälld av pappa som sa att jag inte hade något att gråta för eftersom jag ändå aldrig hade varit i Bryssel. Vilket för den delen inte var sant, men det är en annan sak. Det finns absolut inte någon stolthet över mitt ursprung eller en incitering till ”Belgienkärlek”.

När svenskar frågar oss vad vi bryter på för språk och vi säger franska blir de genast mycket intresserade och frågar om vi är från Frankrike, när vi säger ”nej från Belgien” förändras genast deras attityd och de säger ”Jahaa” på ett sådant sätt att jag skäms över att inte motsvara deras förväntningar. Efter det brukar de flesta ändå säga några ord om Frankrike och Paris eller Provence eller sydkusten där de har varit på semester och tydligen blivit så imponerade av detta vackra franska språk och fantastiskt kultiverade land. Belgien är det aldrig någon som vet något om och många undrar varför vi inte pratar belgiska om vi kommer därifrån. Många sådana återkommande möten och reaktioner hjälper till att bygga upp en negativ bild av Belgien, eller i alla fall en svag bild av Belgien, och franskan. Den bilden hjälps inte av mitt umgänge med Emelie (flickan från badstranden) och hennes syskon som är från Frankrike och har en enorm stolthet över sitt land och sitt språk och inte missar en chans att påpeka att vår franska inte är den riktiga franskan och att vår dialekt inte är fin. I sexan får jag en hemspråkslärare som är fransman och han vägrar erkänna de typiska belgiska orden jag använder ibland utan betecknar dem som ”fel”, som oren franska. Jag irriteras av honom och Emelie och company men känner mig samtidigt i underläge och börjar jobba, mer eller mindre medvetet, på min franska för att plana ut den belgiska dialekten.

Någonstans är jag ändå stolt över att prata franska eftersom det ofta väcker stor beundran. Jag tänker att det är bästa språket att imponera med i Sverige men tycker att svenskarna är lite naiva som blir så starkt berörda över att man behärskar det språket. Som jag ju tycker är det naturligtaste i världen att kunna. Något som också får mig att känna mig överlägsen svenskarna ibland är det faktum att de, i början av min vistelse i Sverige då svenskan inte är fullt behärskad än, när de pratar med mig då och då stannar till på vissa ord och vill försäkra sig om att jag förstått. Oftast är det sådana ord som de tycker verkar krångliga för någon som inte är så språkligt duktig, det de inte förstår är att det 9 gånger av 10 är franska låneord, som jag naturligtvis begriper mycket väl. Jag har mycket svårare med ord av germansk etymologi men de klingar så naturligt i svenskarnas egna öron att de inte verkar inse att de kan vara ett problem för mig.

En bieffekt av att jag lär mig svenska och parallellt med det, om än i den vanliga långsamma skoltakten, engelskan, är att jag plötsligt förstår flamländska. Det är som ett trolleritrick. Eller

att plötsligt upptäcka en övernaturlig kraft. Jag känner mig som spindelmannen när han plötsligt upptäcker att han kan klättra på väggarna.

Det inträffar en nyårsdag när vi är på släktmiddag hos pappas släkt, tyvärr kan jag inte minnas om det är första eller andra året i Sverige, ordbruset som jag i vanliga fall bara förstår några enstaka ”jaa” och ”nee” och ”bedankt” blir plötsligt klart för mig. Det är en högst märklig känsla, jag märker först inte att jag förstår det som sägs för det kräver ingen ansträngning, det sker av sig självt. Jag kan likna det vid att titta på en amerikansk film med undertexter och plötsligt försvinner undertexten, man märker det inte förrän efter ett antal repliker men man har ändå fortsatt att förstå allting. Precis den känslan är det. Jag håller det hemligt ett tag, ingen vet att jag förstår dem. Jag är stålkvinnan.

När jag säger att jag förstår flamländskan så är det förstås inte så att jag förstår varje ord men i ett vardagligt samtal begriper jag det stora hela.

På sommarlovet efter åttan går jag på ett skrivarläger. Jag har länge skrivit mycket på svenska och älskar det. På det lägret träffar jag ett antal människor som blir mycket goda vänner, som är det fortfarande. Efter lägret fortsätter vi umgås, språket står alltid i centrum, vi träffas för att skriva och för att läsa det vi har skrivit för varandra. Jag älskar samtalen vi har, där vi diskuterar ämnen som är viktiga, något jag har en oerhörd törst efter på grund av den intellektuellt fattiga samtalsmiljön hemma och min tidigare brist på genuina vänner. Min tillhörighet med dessa människor fördjupar min känsla av tillhörighet med Sverige och förminskar min redan magra känsla av tillhörighet med Belgien. Jag får uppfattningen att Belgien är ett kulturellt fattigt land för att jag inte längre har kontakt med landet och jag baserar min uppfattning om det på utbytet med min familj och min släkt. Jag minns en dag då vi är på besök i Belgien och jag och Sam väntar på våra föräldrar i bilen på en parkering, Vi tittar på människorna som går förbi och tycker att alla ser bedrövliga ut, begränsade, hopplösa, inskränkta, tråkiga och vi lovar varandra att vi aldrig ska återvända till detta förfärliga land. Vi kan inte föreställa oss att det finns ett annat ansikte av Belgien, som vi inte har tillgång till.

Bilaga 2 Talspråksmaterialet

Transkription av exempel 1

MP3-fil 1

Belgien 2005-04-11

transkriberad taltid: 2 min. 58 sek.

1 ja kan berätta <att ja just har> hittat min
2 empetrespelare↑ (.) som ja trodde va fösvunnen (.hh) jae
3 hade (.) ja (.) trodde att ja kanske hade tagit mä me den
4 till Kalifornien å glömt den i flyplanet fja kuninte hitta
5 den längre (.hh) men ida tog ja på mej min (P)
6 träningsjacka å va ute å gick en promenad (.) och <längst
7 ner i jackans ficka> så hittade ja min empetrespelare
8 (.hh) å de e den ja spelar in på nu↑ (.hh)
9 e:m jaha↓ (P) TILLGJORT: hu ska ja fortsätta? (.) <ja kan
10 böretta> (.) att ja har haft ett <stort jäkla bråke> me
11 (.) e: S (.) SVÄLJER (.hh) han e en fruktansvärd (.)
12 idiote verklién ja (.) usch ja finner inte ord för å
13 beskriva hur (P) f: MED AVSMAK: öäh (.hh) hur äckli han e
14 å hure e: f:aktist (.) o- .osann (.) .å otrevlig (.hh)
15 e::m han (P) MED AVSMAK: öeh ja ö MED ÄNNU MER AVSMAK:
16 +öeh+ (.) gude (.) >fast ja e glad< (.) ja kommer inte
17 träffa honom mer ja kommer i:nte ta sånglektioner hos
18 honom mer (.hh) ja e hade ett samtal me honom i:
19 f:::örrgår (.) SVÄLJER va de tro ja (.) f:örate: (.hh) ja
20 kände att ja hela tiden (.) e hittade på ursäkter >för å
21 inte ringa honom för å inte svara på mejl för å inte<
22 (.hh) ha me honom å jöra (.) föratt ja känne mej illa till
23 mods↑ för ja tyckte att han (.) ha jort (.) lite konstia
24 saker↑ som ja tycker e (.hh) som ja tycker jör att jante
25 kan lita på honom riktigt att jante känne mej (.)<okej> (.)
26 me honom (.) bland annat nä han kollade sin (.) .sitt
27 horoskop↑ när du å F va: hos honom utan å säga till er
28 de tyckte ja va hemst att han hade (.hh) e att han inte
29 riktigt sa sanningen me nyårskvällen↑ såatt D (.) satt
30 uppe hela natten å: (.) skrev mejl ti honom >fast han
31 inte va där å han inte berätta de för henne< (.hh) å (.)
32 lite andra saker↑ (.) så berätta ja de för honom (.) å han
33 (.) blev jättearg å tyckte inte att ja hade rätt å (.hh)
34 anklaga honom för att m:anipulera sanningen↑ SVÄLJER (P)
35 å::: att han inte behövde rättfärdiga sej (.hh) å atte (P)
36 ja skulle va tacksam för att hane: lyssnade på va ja sa å
37 försökte (.) .ö >javetnte< försökte fortsätta va trevli
38 mot mej för andra människor hade e::: bett mej sticka åt
39 helvete↑ å (.) han (.) ä så stor i sinnet så han bad mej
40 inte jöra de utan >kunne tillåme tänka sej å fortsätta je
41 mej sånglektioner< (.hh) SUCKAR HÖGT OCH DJUPT: ha::: och
42 (.) sen urarta de hela ännu mer fast de ska jante ta nu↑
43 (.) ja (.) tänker att du <kanske har fått no:g me (.)
44 KNARRIGT: pra:t> (.) me de här (.) eller↑

Transkription av exempel 2
MP3-fil 4
Belgien 2005-05-01
transkriberad taltid: 2 min. 49 sek.

1 hur mycke använde ja svenskan↑ (.) om ja tänke på svenska
2 å hur mycke de har förändrats sen ja kom till Belgien
3 (.hh) å: de k- (.) k:omme väl (.) de- de (.) likna väl
4 svaret (.) .från första frågan egentlien (SVARET PÅ FRÅGAN
5 HON TALAR OM ÄR EJ TRANSKRIBERAT) fö de e inte riktigt
6 olika användningsområden utan de bero på (.) vicket språk ja
7 har (P) ja- ja e- e: em: SMACKAR: mt IRRITERAT: åh (.)
8 va hete de? (.hh) e:m: de bero på vicket språk jae- (.)
9 vicket land ja befinne mej i↑å:↓ å vicket språk ja måste
10 prata i de landet så de (.) .ja använde junte svenska
11 säskilt mycke längre utan (.) mest nä ja skriver mejle (.)
12 inte ense säskilt avancerade breve (.hh) och:em: (P) sen
13 har anu- (.) >alla mina böcker< på svenska tagit slut hä↑
14 så ja ska- (.) (.hh) ja komme till Sverje i juni >väldigt
15 väldigt< kort men ja hoppas ändå kunna (.) ö köpa mä mej
16 hem massa (.) pocketböcker SVÄLJER (.) e:m .satt ja ha
17 lite å läsa på svenska nä ja komme tillbaka (.) (.hh) MED
18 HÖG TON: å: DN bruka ja läsa på svenska på nätet (.) men
19 de ente så mycke mer (.) än de (.hh) e:m (.) NYNNANDE:
20 hmhm (.) å lite grann då å då prata ja i telefon me nån
21 men de (.) e kansje en gång i- (.) .en gång i månaden (.)
22 allra- a på sin höjd en gång i månaden (.) å så skrive ja
23 sms (.) såklart (.) e::: men deunte så mycke (.) (.hh)
24 språk i de egentlien (.) (.hh) om ja tänke på svenska
25 +jaaa+ (.) >de händer att ja tänke på svenska< (P) å: ja
26 kan inte säga när ja jö de men ibland jö ja de (.hh)
27 ibland komme ja på mej själv å tänker att jaha↑ nä nu
28 tänkte ja de här på svenska ju (.) (.hh) men mer å mer så
29 tar ju f- franskan över (.) å innan nä ja bodde i Sverje
30 så va de sällan ja tänkte på franska (P) SVÄLJER (.hh)
31 FÖRVÄNAT MED EFTERTRYCK: +tro ja+ (.) ö::: (.) i alla
32 fall↓ (.) men nu- .de- ejentlien så e de- de e vissa
33 uttryck som- som falle sej bäst på svenska å vissa uttryck
34 som falle se bäst på- på fe- på franska (.) .å så tänke ja
35 de uttrycket nä ja känner att de e de uttrycket ja vill-
36 ja vill uttrycka (.) .så komme de på de språket som- some:
37 (.) e bäst lämpad för atte ut- uttrycka just de ja vill
38 uttrycka↓ (.) >å ibland råka de va svenskan ibland råka de
39 va franskan< (.hh) e::: drömmer på svenska jö ja också
40 (.hh) m:ene: (.) de ha som sakt förändrats (.) ganska
41 mycke sen ja kom till Belgien .e::: å ja tänke mycke mer
42 på franska än va ja jorde innan↑ (.hh) e: +räkna+ jö ja
43 fortfarande på svenska v- väldigt ofta om ja ska räkna (P)
44 e:he: (P) räkna ihop en summa elle nånting (.) så bli de
45 på- (.) så bli de ofta svenska siffror (.) .åkej↑ (.) e:
46 ja↑ha↓ (.) de va väl de

Transkription av exempel 3

MP3-fil 2

Belgien 2005-04-22

transkriberad taltid: 1 min. 17 sek.

1 ja ska försöka svara (.) e::: (.) på en av (.) .dina
2 +frågor+ ville du att jag skulle göra att ja skulle svara
3 på en av dina frågor fast (.) .me prat↑ men ja vet ente
4 vicken fråga ja ska svara på↑ (.hh) ja: tänkte (.) <kansje
5 min syn på min> belgiska dialekt som ha förändrats (.) .nu
6 å som ja inte tycker alls e lika farli längre (.hh) som ja
7 tyckte innan (.) fast ja har ju ingen rikti .belgisk
8 dialekt heller SVÄLJER utan den är (.) nåt litet
9 mellanting (P) (.hh) mellan: >ja vet ejentlin inte riktigt<
10 vad (.) imellan (.) e:m (P) men (.) som sakt de e mycke-
11 (.) ja vill nog >att de ska höras att ja e från Belgien
12 nu< de- ja tycke de e lite charmit (.) tillåme↑ (.hh) ja
13 e: kansje mer stolte (.) över att vara från Belgien än va
14 ja va innan (.hh) å (.) framförallt så känne ja mer att ja
15 tillhör (.hh) (.) MED EFTERTRYCK: de belgiska folket (.)
16 de: jö ja noge (P) å ja k:änne dom bättre också så de (.)
17 de (P) ja märker att de finns (.hh) väldit trevlia människor
18 här↑ så de: e: (.) mänsko som ja järna identifieras me (.)
19 de tro ja

Transkription av exempel 4
MP3-fil 5
Belgien 2005-05-01
transkriberad taltid: 1 min. 40 sek.

1 åkej↓ (.hh) svenska dialekter som ja tycker om (.) å
2 varfö ja tycker om dom (.) otrolit svårt å svara på (.hh)
3 jöteborskan kan ja ju inte säja att ja tycker om ja tycker
4 de låter (.hh) de låte lite (.) +hem+trevlit kansje nä ja
5 hö de men ja tycke de (.) plh (.) javetne de låte lite
6 (.hh) lite NEDLÅTANDE: vul:gärt (.) nästan tycke ja lite
7 MED AVSMAK: blö: (.) lite slarvit å prata jöteborska (.hh)
8 och (.) URSÄKTANDE: ja kan junte så himla många SVÄLJER
9 svenska dialekter (.hh) ja:e tycke norrläniska låte väldit
10 vackert (P) å: så tycke ja smålänska låte väldit vackert
11 (.) +fotfarandet+ (.) +tycke ja det+ (.) ja du prata ju
12 smålänska men Q pratade ju också smålänska (.) me ja
13 tycker om de jallafall SVÄLJER >javetne varfö ja tycker
14 om de< (.hh) å skånska tyckte ja va förskräcklit innan ja
15 kom till Skåne å nu tycke ja de e j:ättevackert me skånska
16 s- ö inte all skånska kansje (.) kansje fortfande e
17 f:ruktansvärt me .väldit väldit bred svenska (.hh) ja pf:
18 trore (.) alla dialekte tillslut kan pratas (P) på ett
19 skönt sätt å på ett (.) hemskt sätt ja tro mest de bero
20 på (.hh) SAMMANBUNDET OCH MED EMFAS: vem som prata dome
21 (.) å ö (.) mest av allt så tänke ja nog på rösten de bero
22 på (.hh) de bero på den personens röst (P) mer än själva
23 dialekten (.) å de som säjs mer än själva dialekten också
24 (.) .så e de alltid att när ja a lärt känna personer (.hh)
25 s:om ja tycker om som pratar en viss dialekt (.) så (.)
26 t:tycke ja (.) bättre om dialekten (.) fast MED HÖG TON:
27 jöteborska de (.) fortsatte va lite (.hh) lite s- lite
28 svårt för jöteborskan (.) men >javetnte< javetnte varför
29 (.) ja kan inte riktigt (.hh) förklara varför

Transkription av exempel 5
MP3-fil 3
Belgien 2005-04-22
transkriberad taltid: 1 min. 24 sek.

1 så .ja ska läsa om en dödli dvärjbandmask som e värre hot
2 än rabiessmitta (.) på dn (.) ida (.hh) jobruksverkets
3 chäfsvetrinär varnar för farli maske (.) risken att få in
4 rabiessmitta i Sverje genom insmugglade hundar e liten↓
5 (.hh) ett mer övehängande hot e dvärjbandmasken skriver
6 Leif Denneberj chäfsvetrinär vid jobruksverket (.hh)
7 dvärjbandmaskens ägg sprids via hundars (.) katters (.) å
8 rävars avföring .äggen e omöjlia att se å kan innebära
9 dödliga sjukdomar fö människor (.hh) i första hand
10 angrips leven (.hh) parasiten e vanli blan rävar i
11 Mellaneropa (.) .får smittan sprining i Sverje hotar
12 inskränkingar i allemansrätten (.) varnar Denneberj (.hh)
13 bär (.) svamp (.) å grönsaker på friland kan förorenas av
14 maskägg (.) .äggen tål sträng kyla å kan övevintra länge i
15 naturen (.) MED INLEVELSE hu: (.) låter inte trevlit måste
16 ja säga (.) .okej↑ (.) hoppas de e bra (.) >ja kaju säga
17 lite till< (.) FÖLJANDE MENING LÄSES MYCKET FORT: >som en
18 föld av de förbättrade rabiesläget i Eropa (.) infördes
19 sommaren tvåtusnfyra nya jemensamma regler för
20 förflyttning av sällskapsjur till och inom EU< (.hh)
21 grundkraven för jur från EU å från så kallade lågris-
22 (.) *hm lågrisländer*↑ nej (.) <lågriskländer> .utanför EU
23 är idmärkning och vaccination mot rabies dokumenterat i
24 ett EUpass (.) <även kallat hundpass> ROAT: hante ja ett
25 EUpass? (.) haja ett hundpass då? (.) jaja↓

Bilaga 3 Transkriptionstecken

(.)	kort paus
(P)	längre paus
<u>månaden</u>	emfatiskt tryck
må:naden	förlängning av föregående ljud
må:::naden	ytterligare förlängning
må-	avbrutet ord
+frågor+	sägs med högre röst än normalt
lågrisländer	sägs med skrattande röst
TILLGJORT	metakommentarer skrivs med versaler
.sitt	inandning föregår ord
(.hh)	inandning
<att ja just har>	långsammare takt än vanligt
>javetnte<	snabbare takt än vanligt
↑	stigande intonation
↓	tydligt fallande intonation
?	frågeintonation (markering av hel sats)

Efter Norrby 1996:88-89